

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

957

958

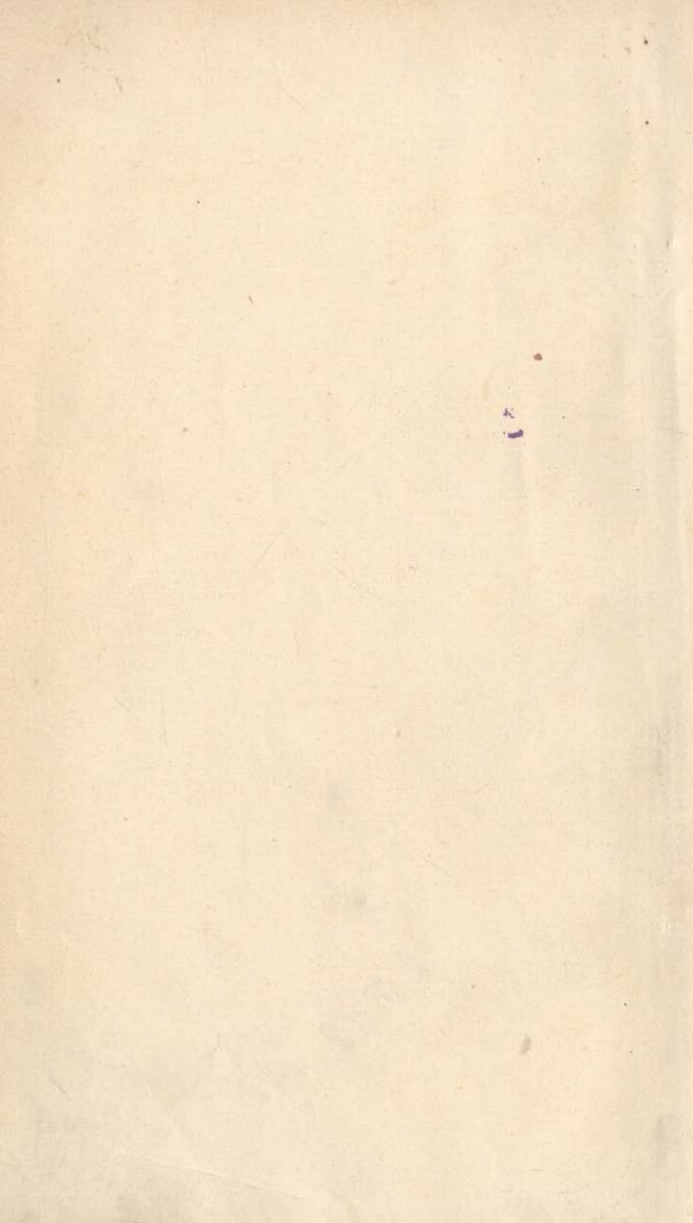
959

960

613

2-26

2010

613

7-26

ՔԵՐԵՉՄԱՆՔ

100

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ

Կ Ա Մ

ՏՈՓՈԿԱՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՔ

ԵՒՐՈՊԻՈՅ ԻՄԱՍՏԱՍԻՐԱՑ

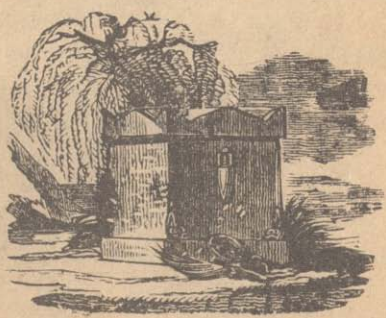
ԱՐԴԻ ԴՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԵՄԱՏ

ԱՐՄԵՆԱԿ ՀԱՅԿՈՒՆԻ

ԶՈՐՐՈՐԴ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

معارف نظارت جليله سنك رخصتيله طبع اولمشدره

Կ. ՊՕԼԻՍ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Յ. ԳԱՖԱՖԵԱՆ

— 1882 —

16200

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Յ. ԳԱՖԱՅԵԱՆ

Կ. ՊՕԼԻՍ

Քիւրքճիւ խան, Վարի յարկ, Թիւ 26

1992
39

Յ Ա Ռ Ա Չ Ա Բ Ա Ն

Ինչպէս որ՝ ամէն ուրիշ ազգաց՝ նոյնպէս ալ մեր ազգին երիտասարդաց մէջ, այս վերջին տարիներս տափական հիւանդութեանց, այսինքն Սերմնահոսութեան, Միզանցքաբորբոքման եւ Մաշողական ախտից օրէ օր ամենաերազ ու կենսասպառ ընթացքը տեսնելովն իս եւ դիտելովն իս, ա՛լ վայրկեան մը եւս չուզելով յապաղել՝ ահուատիկ Գրքոյկ մը նուիրեցինք Հայ երիտասարդութեան, զայն վերոյիշեալ զարհուրելի եւ միանգամայն զզուելի հիւանդութիւններէն զգուշացնելու եւ կամ ազատելու համար, որոնց ախտուր հետեւանքներն անուրանալի են արդարեւ: Մարդկային ընկերութեան անարժան մէկ անդամն է նա՝ որ գիտէ յիշեալ չարեաց առջեւը առնելու միջոցները եւ լռիկ հանդիսական մը կը կանգնի իւր բողբոխքը տեղի ունեցած կոտորածներուն:

Մարդկութիւնը եւ քրիստոնէութիւնը միարեւրան բողոքելու իրաւունք ունին այնպիսի անձի մը դէմ, վասն զի այնպիսոյն անհրաժեշտ պարտաւորութիւնն է իւր ամէն կրցածը ընել, եւ իւր ամէն տեղեկութիւնները հրատարակել, յօգուտ մարդկային ընկերութեան, որոյ շնորհիւ ինքը կը վայելէ ամէն տեսակ խաղաղութիւնք եւ երջանկութիւնք:

Իսկ մեք որ Եւրոպոյ մեզուաջան հեղինակաց շնորհիւ բաւական տեղեկութիւն ստացած ենք մարդկային կազմութեան ամէն օրէնքներուն՝ եւ նորա ենթակայ եղած ամէն թշուառութեանց եւ մանաւանդ Տափական հիւանդութեանց նորա վրայ

ունեցած ահարկու ներգործութիւններուն վրայ, չէինք կրնար առանց խղճմտանքնիս բթացներու ձայն չի բարձրացնել բոլոր այն Հայ երիտասարդներուն՝ որոնք անմեղ դառնուկներու նման ցատկուտելով՝ ուրախութեամբ իրենց դահիճներուն ետեւէն կ'երթան եւ կը կորսուին:

Անմեղ երիտասարդութիւնը այսօր փրկարար ձեռքի մը կարօտ է, իմ սիրելի ընթերցողս, ուստի ներէ ինձ, կ'աղաչեմ, 'ի սէր Հայ երիտասարդութեան ու մարդկութեան, երբոր այս Գրքիս մէջ տեսնես ամէն բան բացորոշ խօսիլս, համոզուէ՛ ինձ որ մեր արդի սովորական քաղաքականութիւնը ամենեւին յարաբերութիւն չունի ճշմարիտ պարկեշտութեան հետ, վասն զի նա իւր անթափանցելի վարագոյրովը կը ծածկէ մեր ներքին ազէաները, եւ հետեւաբար նոցա զարհուրելի կերպարանքը մեր տեսութենէն հեռի պահելով, կը զրկէ զմեզ հսկողութեան փրկարար պարխապէն. եւ ո՛հ, մեր երիտասարդաց շատերը սոյն սովորական քաղաքականութեան պատճառաւ է որ օրէ օր զերեզմանաց մէջ կը թաւալին:

Գիտեմ, շատերը որ ամենեւին տեղեկութիւն չունին մարդկային կազմութեան օրէնքներուն վրայ, պիտի դատապարտեն զմեզ եւ ծուռ մեկնութիւններ պիտի տան մեր արդի աշխատասիրութեան. սակայն մենք, որ նպատակնիս բարի է, ամենեւին չենք կարող նոցա ըսելիքը եւ դանդատները բանի տեղ դնել, եւ մեր պարտականութիւնը չը կատարել:

Գ Ե Ր Ե Զ Մ Ա Ն Ք Ե Ր Ի Տ Ա Ս Ա Ր Գ Ա Ց

Գ Լ Ո Ւ Խ Ա .

Մ Ն Ո Տ Ի Զ Գ Ո Ւ Շ Ա Ի Ո Ր Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

« Կ է ս ճ շ մ ար ատ ւ թ ի ւ ն ը ամ բ ո ղ ջ ս աս ւ թ ն է մ ը
ա ւ ե ի ի վ ր ան գ ա ւ ո Ր է . »

Վերջապէս եկած հասած է ժամանակը՝ որ մենք ազատիմք ալ այն կեղծ և շինծու ամօթխածութենէն, որ մեր աճումը վիրուորած և հարազատ անմեղութիւնը կերպարանափոխ բրած է. բաւ եղաւ ալ մարդկային ընկերութեան կրած վնասները, այս անհարազատ պարկեշտութենէն, որ կը թողու ախտերուն զարհուրելի կերպարանքները ուզած աստիճաններուն հասնելու, և փոխանակ զանոնք երեւան հանելու և անոնց դարմանները գտնելու, կ'ըստիպէ զմեզ զզուանօք երես դարձնել անոնցմէ, և թողուլ որ կրծեն և բնաջինջ ընեն մեր ամբողջ կազմուածքը :

Անշուշտ շատ անձինք կան դեռ՝ որ մեր վերոյդրեալ խօսքերը կը դատապարտեն, և սնտալի զզուշաւորութեամբ մը կը փափաքին՝ որ մարդկային ընկերութիւնը, որչափ որ հնարա-

ւոր է , տղէտ մնայ իւր բարեւաութեանը :
կայ մէկ անհարազատ պարկեշտութիւն մը , որ
ամենեւին յարաբերութիւն չունի հարազատ
պարկեշտութեան հետ , որ կնկան մը շնորհք-
ներէն մին է , և որմէ ամենաբիրտ մարդն ան-
գամ պարտի իւր բաժինն ունենայ . ահա՛ այս
ամսթխածութիւնն է որ մարդս բոլորովին ան-
նըկատ կ'ընէ հետեւանքներու : Թէև կենաց
աղբիւրը աստիճանաբար կը ցամաքի , թէև
հիւանդութիւնը անթիւ տեսակներով զմեզ
ճզակտոր կ'ընէ , թէև մահը Արարչին արա-
րածներուն ամենագեղեցիկները կը յափշտակէ ,
թէև մարք իւրեանց զաւակներուն վրայ կու-
լան , նոցա նուազումը , տկարութիւնը և գիւ-
թէ մահուան դոյնը առած լինելնին տեսնելով ,
թէև կը տեսնեմք մեր երիտասարդ բարեկամաց
տարածամ՛ մահուան ճիրաններուն մատնուելով
անգառնալի երկիրն երթալնին , ևայլն , ևայլն .
և թէև բոլոր այս տխուր շարեաց ամենագր-
խաւոր պատճառին վրայ տեղեկութիւն ունինք ,
(որն որ պիտի բացատրուի այս աշխատութեան
մէջ) սակայն սովորասէր ընկերութիւնը՝ դեռ
կը խոժոռի այսպիսի ամենակարեւոր և վա-
փուկ կէտի մը վրայ խօսողին գէմ . . . սովա-
րութիւնն . . . որ ամենեւին հոգ չըներ անթիւ
զաղրագործութիւնները , միայն թէ խաւարի
մէջ տեղի ունենան և ընկերութեանց մէջ չի

յիշուին . թէև ընկերութեան ամէն մէկ ան-
հատ շատ աղէկ գիտէ , որ իւր գաղտնիքը ու-
րիշներն ալ ունին , սակայն չի կայ մէկը որ
բարձրաձայն հնչէ զայն և կամ թէ թուղթի մը
կտորի վրայ գրել համարձակի . այսպէս սովո-
րութեամբ թէև ամեն մէկ զուարթ և ան-
խորհուրդ խուժան , որոնք նոյն սովորութեան
տաճարին մէջ կ'երկրպագեն , գիտեն թէ ա-
մեն ուրիշ անհատ տեղեակ է այս զազրագոր-
ծութեան գոյութեանը , և շատերուն տգիտա-
բար նոյն զազրագործութեան գերի եղած լի-
նեւնին՝ առանց հետեւանքին տեղեակ լինելու .
սակայն ոչ ոք կը համարձակի ձայն բարձրացը-
նել այսպիսի վտանգաւոր կացութեան մը գէմ :
Այս խնդրոյս վրայ աւելի բացատրութիւններ
տալու համար շատ բան գրել հարկաւոր է .
բայց մենք ընթերցողաց ձանձրութիւն չի տա-
լու համար , բաւական կը սեպենք ըսել թէ
« Բնութիւնը այս տեսակ բաներու մէջ արհես-
տէն աւելի լաւ առաջնորդ մի է » . . . և ես կը
զարմանամ այն անձանց վրայ , որք կը սպար-
ծենան թէ իւրեանց աղջիկները լիովին ան-
տեղեակ են՝ ամուսնութեան նկատմամբ տեղի
ունենալիք իրողութեանց և ծննդական գոր-
ծարաններու վրայ . և շիտակը չեմ քաշուիր
հարցնելու թէ , ինչո՞ւ իրենց աղջիկները տե-
ղեկութիւն ունին ստամոքսի , բերնի , աչքի և

անոնց բրած գործողութիւններուն վրայ, մի-
թէ կա՞յ այնպիսի պատճառ մը՝ որ աղջիկները
իրենց կազմութեան մէկ մասը ուսանելու և ու-
րիշ մաս մը չուսանելու ստիպէ . . . ամենեւին
պատճառ չի կայ, և հետեւաբար այսպիսի ըզ-
գուշաւորութիւն մը բոլորովին անընդունելի
է. և կամ թէ ոչ՝ մարդակազմութեան նկատ-
մամբ գտնուած բոլոր գիտութիւնները, պէտք
է որ դատապարտուին կամ մերժուին: Շատ
ծնողքներ իւրեքեանց աղջիկներուն կուրծքերնին
սեղմելով կրած փրասներնին տեսնելով, երբ կը
համոզուին թէ կուրծքի նկատմամբ կազմաբա-
նական գիտութիւնը շատ կարեւոր է նոցա հա-
մար, հապա ինչո՞ւ համար նոյն գիտութիւնը
կարեւոր չը պիտի լինի նոցա ծննդական գործա-
րանաց նկատմամբ:

Գարձեալ այնպէս կարծուած է թէ աղջիկ
մը թէ որ մէկէ մը չուսանի իւր ծննդական գոր-
ծարանաց ինչ նպատակներու համար գործած-
ուիլը, լիովին տգէտ կը մնայ նոյն իրազմութեանց
վրայ. բայց ես կ'ըսեմ, թող ծնողք ամենե-
ւին այնպիսի կարծիքով մը ինքզինքնին չի
խաբեն, վասնզի թող լաւ գիտնան թէ « բը-
նութեան ձայնը մեր լուութենէն զօրաւոր է »,
որ անպատճառ պիտի մըլէ աղջիկները՝ որ ուս-
կից լինի թող լինի, ուսանին նոյն իրազմ-
ութիւնները և հետեւաբար շատ անգամ գէշ

աղբիւրէ մը պիտի քաղեն իւրեանց գիտութիւնը, և ան ալ անշուշտ վտանգաւոր, ծուռ և բարոյականութիւննին եղծող տեղեկութիւններ : Ծնողք երբ ինքզինքնին կը մխիթարեն իրենց աղջկանց այս մասին նկատմամբ ունեցած տգիտութիւններուն համար, նոյն միջոցին աղջիկները վտանգաւոր և բարոյականութեան դէմ խեղ մը սկզբունքներու տէր եղած են արդէն : Բնութիւնը աղջիկ մը արբունքի հասցնելով՝ իմաց կու տայ նորա թէ ինք կնութեան պաշտօնն ունենալու է, և աղջիկը նորա ձայնին լսելով պիտի սկսի փնտռել այն գիտութիւնը, սրով ինքը տեղեակ պիտի լինի կնութեան պաշտօնին ինչ լինելուն . « թող ճրնողք արգիլեն իւրեանց աղջիկները ճշմարիտ աղբիւրներու դիմելէ . սակայն թող միշտ ալ վստահ լինին որ նոքա վտանգաւոր աղբիւրներու պիտի դիմեն » : Բայց մենք մեր նպատակին դառնանք . մի՛ պատմեր թու զաւակիդ թէ դրացիին տունը գող մտեր է, չըլլայ որ նա ալ գող լինի . մի՛ պատմեր նորա մարդասպանութեան պատմութիւն մը՝ որ մարդասպան չըլլայ, և մի՛ պատմեր նորա թէ մէկը յուսահատաբար ինքզինքը սպաններ է, չըլլայ որ նա ալ որ մը անձնասպան լինի՛ . . . յիմարական չե՞ն այս դասերը : Ուրեմն ինչո՞ւ յիմարական սկզբունք մը չի պիտի սեպենք աղայոց գի-

ճութեան նկատմամբ տրուելիք խրատներուն մերժուիլը, և մանաւանդ քանի որ բնութիւնը թէեւ տղու մը գող, մարդասպան և անձնապան լինիլ չ'ուսուցաներ, կամ զանոնք ուսանելու մղում մը չի տար, բայց գիճութիւն ընելու կու տայ. ուրեմն ինչո՞ւ համար աղջիկներուն չափ տղայ մը չի պիտի խրատենք որ գիճութիւն չ'ընէ, ինչո՞ւ գիճութեան ամեն զարհուրելի արգասիքները չը պիտի իրեն պատմենք. միթէ ծնողք կատարելապէս համոզուած չեն գեռ, թէ տղայք որ և իցէ կերպով գիճութեան կ'սկսին առանց իրենց ծնողաց գիտութեանը, և ծնողք արդեօք այս չարեաց առջեւը առնելու համար դատած են ուրիշ միջոց մը՝ որ կարեւորութիւն չեն տեսներ իւրեանց տղաքներուն խօսիլ գիճութեան և անոր զարհուրելի արգասիքներուն վրայ, որով շատ չարիքներու առջև առնուլ միայն հնարաւոր է: Ուրեմն վայելուչ չէ՞ թէ որ ծնողք ալ մէկգի գնեն իւրեանց այս նախապաշարեայ տգիտութիւնը, և Սրարչին իրենց յանձնած զուկրներուն բարեացը համար՝ դիմեն այն մէկ հատիկ միջոցին, որով հնարաւոր է միայն ապագայ սերունդի մը փրկութիւնը և երջանկութիւնը:

Հռչակաւորն Լալէմանա այսպէս կ'ըսէ հառաչելով. « Գիրք մը չունինք ամենեւին որ խօսի

այնպիսի հիւանդութեան մը վրայ, որ մարդս
կը նուաստացնէ, նորա երջանկութիւնը կը թու-
նաւորէ և մարդկային ամբողջ ընկերութիւնը
կը պառակտէ » . և Ըամիթ այսպէս կը խօսի .
« Յիրաւի խիստ զարմանալի է որ հեղինակ մը
չի կայ որ գիծութեան նկատմամբ խօսի ինչպէս
որ պէտք է » : Իսկ մենք կ'աղաղակենք թէ
դժման է և ամբարիշտ նա որ լաւ գիտնալով
գիծութեան սոսկալի ճարակումը պատանեաց
և երիտասարդաց մէջ, փոխանակ ողբալու նոցա
կարեկցութեան արժանի կացութեան վրայ, և
փափաքելու որ այս շարեաց նկատմամբ ամե-
նուն մտքերը լուսաւորող հեղինակութիւններ
հրատարակուին, կ'եննէ և անխղճաբար գէժ կը
խօսի մեզ մեր արդի աշխատութեան նկատ-
մամբ որ խղճմտանքի կատարեալ խաղաղու-
թեամբ ահաւասիկ կը հրատարակեմք :

Գ. Լ. Ուիլս Բ.

Գ Ի Ճ Ո Ի Թ Ի Ի Ն

« Մտութիւնը այնպիսի ճիւղ մ'է,
զոր ատելու համար տեսնել հարկ է » .

Գիծութեան վտանգաւոր սովորութիւնը
կենաց մէջ շատ կանուխ սկսած է, մանաւանդ
այն երկիրներուն մէջ, որոնց կլիմաները ծնըն-

դական գործարաններուն վրայ շատ ներգործութիւն ունին : Քիչ մարդիկ կրնան խորհիլ թէ տղաք իրենց ամենափափուկ հասակին մէջ կրնան այս մուլթեան ենթակայ լինիլ . բայց մենք և անշուշտ շատ ուրիշներ համոզուած եմք թէ , տղաք՝ երեք չորս տարեկան եղած ժամանակնին անդամ կրնան գիծութեան սկսիլ , թէև անշուշտ այս միջոցիս հոսում մը տեղի չունենար , բայց այն հաճոյական զգացմունքը որ կդիքորիս մէջ տեղի կ'ունենայ , կը հրապուրէ մանկիկը իւր ընթացքը շարունակել և տգիտաբար ինքզինքը եզծել . ուրեմն մեծ զգուշութիւն պէտք է , որ ծնողք կամ խնամածուք , ամենեւին չի խառնեն մանկանց ծննդական գործարանները . վասն զի ասանկով միայն շատ անգամ տղաք գիծութեան մուլթեանը կ'ենթակայանան : Երեք կամ չորս տարեկան տղեկի մը գիծութիւնը խիստ մահառիթ ներգործութիւն ունի . յիրաւի թէև այս միջոցիս մարմինն ամենէն կենսական հեղուկը չի կորսուիր , սակայն շատ ուրիշ հիւանդութիւններ անշուշտ յառաջ կուգան , մասնաւորապէս աղեկին ուղեղն և ջիղերը եղծող հիւանդութիւններ :

Գիծութենէ յառաջ եկած հիւանդութիւններն շատ և ծանր են . . . ջղային դրութեան սաստիկ գրգռումը և նոցա զօրութեան սպառումը այնպիսի ջղային վրդովում մը յառաջ կը

բերէ , որ մահ կը պատճառէ : Մօծթբէլը կը հաստատէ թէ գիծութեան ուղեղի մէջ բրած ցնցողական բաղխամներուն կրկնումները շատ անգամ մահառիթ են : Եւ Սր. Վիչէնեան այսպէս կը խօսի այս մտրութեան վրայ իւր Մանկատածութիւն անուն ընտիր գրքին մէջ : “ Այս մտրութիւնը նախ մարմինը կը տկարացնէ , կը հիւանդացնէ ու մահ անգամ կը բերէ . երկրորդ՝ միտքը կը կուրացնէ ու գրեթէ ատենէն առաջ կը ծերացնէ թէ՛ մտքի թէ՛ մարմնոյ կողմէն ” . 181 - 182 : Սակայն երբ այս անվայել գրգռումը և նորա ճնշական հետեւանքը բնական մահուամբ չի վերջանար , տանէն իննին մտաւորական մահ կը պատճառէ , և բոլոր իմացական կարողութիւններու խանդարում , քանի՛ քանի եօթը ութը տարեկան տղաքները գիտած ունիմ ես , որոնք իրենց ծնողաց պատիւ և ցնծութիւն լինելու փոխանակ , այս վտանգաւոր սովորութեամբ՝ ապշութեան զոհ եղած են . քանի՛ քանի տղաքներ այս մտրութեան պատճառաւ նիհար , գունաթափ , զայրացեալ և ագեղ կերպարանք մը ստացած են . սոցա քոնը կարճ , հիւծումնին երազ , և մահը անշուշտ է թէ որ չի դարմանուին : Զըզային արկածները ասկից յառաջ կուգան գրլխաւորաբար , ինչպէս ջղացաւութիւն ստէպ , մասնաւոր կամ ամբողջ ցնցողական շարժում

ներ, լուսնոտութիւն, անգամալուծութիւն և անգամներու կծկումներ :

Լինի որ գիծութեան որս եզոյ տղան ամուր կազմուածք մը ունենայ, և այս ամէն չարիքներէն ազատ մնայ, սակայն բնութիւնը անշուշտ իւր ժամանակէն շատ կանուխ պիտի արթըննայ և սերմը պիտի սկսի հասիլ. այս պարագայիս տակ ցանկութիւնը ինքզինքը կը յայտնէ, քանի որ գործարանները բոլորովին անյարմար են դեռ :

Սերմը հասիլ սկսելուն պէս, ընականաբար հաճութիւնը կը բազմապատկուի, և հետեւաբար սովորութիւնը կը հաստատուի, նմանապէս և գիծութիւնը աւելի ստէպ կը գործողութիւնը, և ահա անվայել գրգռման հետ գրութիւնը կ'սկսի ցամաքիլ մարմնոյ ամենակարեւոր և կենսական հեղուկին կորուստովը: Մարդկային կազմութեան վրայ տեղեկութիւն ունեցողները թէև կը սոսկան այս մոլութենէն, և երկիւղով կը նային անկից գալիք հետեւանքներուն վրայ, սակայն անճանալիք և խեղճ պատանին այս անգութ չաստուածուհիին տուջեւ դեռ կը ծնրադրէ, բոլորովին անհոգ և աներկիւղ, նա չի կրնար տեսնել այն խորվիրապը՝ որ իւր սաքին տակ կեցած է, այն ընդարձակ և ահագին անգնդախոր պարապումը՝ որոյ եզրին վրայ ինքը կը գոյգղայ :

Բայց կան շատեր որ ան ժամանակ գիճու-
թեան կը սկսին , երբ իրենց ծննդական գոր-
ծարանները այնպիսի կացութեան մը հասնին ,
որ ինքնին սկսին՝ բայց այս աւելի ցուրտ կը-
լիմաներու տակ տեղի կ'ունենայ՝ քան թէ տաք :
Տղաք այս մտլութեան գործադրութիւնը եր-
բեմն իւրեանց դպրոցի ընկերներէն կ'ուսա-
նին , և մանաւանդ այնպիսի գիշերօթիկ ու-
սումնարաններու մէջ , ուր մէկ քանի տղաք
մի և նոյն սենեակի մէջ կը պառկին . երբեմն
ալ դիպուածով կը սկսի այս մտլութիւնը . ճի
հեծնալը շատ անգամ՝ այս արգասաւորութիւնը
կ'ունենայ . ծննդական գործարանները համե-
տին վրայ հաճելի շփում մը ունենալով . և եր-
բեմն ալ տղաք երեսի վրայ պառկելով այս մո-
լութեան պատճառներուն կը հանդիպին , վեր-
ջապէս այս կամ այն միջոցաւ տղաք ուշ կամ
կանուխ գիճութեան կը սկսին , ուստի ամենա-
մեծ զգուշութիւն հարկաւոր է ծնողաց որ ի-
րենց ամեն ջանք ի գործ դնեն , իւրեանց զաւ-
կըները կարելի եղածին չափ հեռու պահելու
բոլոր այն միջոցներէն , որոնցմէ մտլութեան
գրգիռ մը կը յուսացուի :

Գիճութեան գործադրութիւնը չէ թէ միայն
պատանեաց և երիտասարդաց մէջ կը պատա-
հի և կը շարունակուի , այլ նաև շատ ան-
գամ չափահաս մարդիկ նորա գերի եղած են ,

և մինչև անգամ ամուսնացեալ անձինք : Յի-
րաւի այս մոլութենէն ազատիլը շատ դժուար
բան է՝ մինչև որ բոլորովին չի եղծուի այրա-
կան զօրութիւնը . « Երեսուն կամ քառասուն
տարեկան ամուսնացեալ մարդիկ տեսած եմ ,
կ'ըսէ համբաւաւոր հեղինակ մը , որ բաւական
անճնիշխանութիւն չունէին այս մոլութիւննին
մէկդի դնելու , որոնք տարիներով իւրեանց
կանանց հետ մերձաւորութիւն ըրած չունէին
այս մոլութեան պատճառաւ » : Բենիամին ա-
նուն մէկը կը յիշէ , բժիշկ Խան , որ տասն և
վեց տարեկան հասակին , առանց դեռ կնկան
մը հետ հաղորդակցութիւն ունենալու , գիպ-
ուածով գիճութեան սկսեր է , և տարիներէ
ետքը թէև ըրածին վտանգաւորութիւնը գի-
տէ եղեր , սակայն իւր մոլութիւնը չէ կրցեր
թողուլ . այս անձը քսան և մէկ տարեկան հա-
սակին , իւր բարեկամաց թախանձանքէն հա-
մոզեալ , ամուսնացեր է զեղեցիկ և հրապու-
րիչ տղջկան մը հետ և միանգամայն թողեր է
իւր մոլութիւնը , բայց աւա՞ղ որ մարդկային
որոշումները անհաստատ և յոյսերն անհիմն
են : . . : Բենիամին քանի մը ամիսէն վերջը իւր
նախկին մոլութեանը սկսեր է , իւր ցանկական
կիրքը երկու կերպով 'ի գործ դնելով , և որոյ
հետեւութիւնը եղեր է հիւանդ և տկար զաւ-
կի մը ծնունքը , որն որ բարեբաղդաբար մե-

ներ է . . . բարեբաղդարար , այո' , վասն զի
 այսպիսի զաւակի մը կեանքը , թէ՛ ինքզինքին
 և թէ իւր շուրջը գտնուողներուն ցաւալի տե-
 սարան մը պիտի լինի անշուշտ : Բենիամինի
 կինը գարձեալ զաւակ մը բերեր է , բայց
 մեռած և պակաս , որոյ վրայ Բենիամին քիչ
 մը խորհելով՝ անմիջապէս համալուեր է թէ՛
 ինքն է այս չարեաց կամ մարգասապանութեան
 միմիայն պատճառը , ուստի այս անգամ իւր
 մուրթիւնը թողելու կատարեալ սրոշում մը
 րբեր է , բայց այս միջոցէս քիչ մը ետքը , հե-
 ոու քաղաքի մը մէջ գտնուող իւր մէկ ազ-
 դականը մեռնելով՝ հոն կ'երթայ , և ահա փոր-
 ճութիւնը կը յարձակի նորա վրայ , կը յաղթէ
 զայն և մուրթիւնը կը սկսի , ժամանակէ մը
 վերջը երբ ետ կը դառնայ , կը գտնէ որ զու-
 գաւորելու կարողութիւնը կորուսեր է , և մի-
 անգամայն իւր կինը անհնարին կը աագնապի
 և կը թշուառանայ . Բենիամին կը կատղի եւ
 կ'ուզէ ինքզինքն սպաննել , բայց իւր հրեշ-
 տակ կնիկան աղերսանքները զինքը ետ կը բռն-
 նեն իւր անմարգավայել սրոշումէն , և կը սկսի
 դարման փնտռել իւր թշուառութեանը . շատ
 բժիշկներու ձեռք մնալէն վերջը՝ բժիշկ Խա-
 նին կը գրէ , և նորա հմտութեամբը վերջա-
 պէս կ'ազատի իւր աղետալի կացութենէն , ի
 մեծ մխիթարութիւն իւր հաւատարիմ կողակցին :

1922
 3399

Հիմա խորհիլ օրինաւոր է, թէ՛ այսպիսի մարդ մը իւր կնկանը աչքերուն ի՞նչ տեսակ բան մը կ'երեւայ, որու հետ մինչեւ կենաց վերջը ապրիլ երդում ըրած է, և որոյ հետ անկարող է կատարելու այն պաշտօնը՝ որ բնութիւնը իւր սեռին գործադրել՝ և իւր կնկանը նոյն գործադրութեան սպասել տնօրինած է : Բենիամինի պէս օրինակներ գտնելը շատ դժուարին է, սակայն աւելի ցաւալի պատճառաւ մը, ինչու որ նոյն կացութեան ենթակայ եղողներէն շատերը ամուսնանալէ առաջ այրական զօրութիւն ունենալէ կը դադրին գրեթէ . թէեւ այս արգասիքն ալ շատ անգամ մա'րդ կոչուելու անարժան էակները չ'արդիլեր ամուսնանալէ և անմեղ կոյսերը թշուառ ընելէ, որոնք թէ որ գիտնան իրենց անմարդութեան պատճառը, անշուշտ ինքզինքնին կ'ատեն :

Գիծութենէ յառաջ եկած չարիքները թէ որ մէկիկ մէկին համբելու ելնենք՝ մեծամեծ մատեաններ լեցընելու պիտի պարտաւորիմք, ուստի թողլով ամենքը, խօսիմք սերմնահոսութեան ախտին վրայ, որ միմիայն գիծութեան արգասիքն է, և որմէ յառաջ կուգայ անթիւ ուրիշ հիւանդութիւններ : Բայց նախ այս գլխուս մէջ՝ համառօտիւ պարտիմ բացատրել ամորձիքի մէջ եղող ախտացեալ երակը որ յառաջ կուգայ գիծութենէ :

Մէկ գործարանի մը (հոգ չէ թէ մարմնոյ
որ կողմ զետեղուած է) ստէպ և անկարեւոր
գործողութիւնը , նոյն գործարանին մէջ շատ
արիւն հոսել կը պատճառէ , որով և արեան
երակները թէ՛ գիրքով և թէ՛ չափով կ'ընդար-
ձակին . այս է ահա ամորձիքի մէջտեղը ունե-
ցած ախտաւորութիւնն ալ : նոյն գործարա-
նաց շարունակական գրգռմամբը եւ գործողու-
թեամբը , և սերմնական հեղուկին շարունակ
լեցուելով և պարպուելովը , երակները սոսկալի
կերպով կը տարածին և կը բազմանան , և մի-
անգամայն մաշկերնին կը հասանայ : Երբեմն աջ
և երբեմն ձախ ամորձիքին վերնամաշկը , եւ
երբեմն երկուքինն ալ 'ի միասին կ'երկըննայ ,
ծալքերը կ'աներեւութանան , և բոլոր գոր-
ծարանը կը կախուի , և երբեմն ալ ամորձիքը
բոլորովին կ'անհետանայ որ շատ անգամ ան-
բուժելի է :

Եկեղեցականի մը զառակը կար՝ նիհար ,
գունաթափ և տղեղ . ասիկայ տասը տարեկան
հասակին սկսե՞ր է գիճութեան , իսկ այս մո-
լութեան պատճառ եղեր է իւր ծառի մը վրայ
ելած ժամանակը արտադրական անդամներուն
զգացած հաճութիւնը . այս թշուառ երիտա-
սարգը տարիներով այս մոլութիւնը շարունա-
կելով՝ վերջապէս կ'սկսի իւր կազմութիւնը
եղծուիլ , գոյնը կը նետէ , կերակուր ուտելու

ախորժակը կը տկարանայ, գլխուն ետեւի կողմերը կ'սկսին սաստիկ ցաւիլ, նմանապէս ամորձիքները և երիկամունքները. իսկ սերմնական հոսումը յաճախ տեղի ունենալով՝ կ'սկսի գերեզմանին մօտենալ. իւր բարեկամները կը շփոթին իւր կերպարանքէն, տանը բժիշկը կը կանչուի, որն որ խել մը անկարեւոր դեղեր կ'սկսի տալ, հիւանդութիւնը չի կրնալ ճանչնալուն համար. բայց ամեն ջանք բնականաբար անօգուտ կ'երևէ . . . հիւանդութեան բուն արմատը չի կրնար գտնել բժիշկը : Տղան կըսկըսի կասկածիլ, սակայն չի համարձակիր մէկու մը յայտնել, վասն զի ընկերութեան ամենէն առաջին հրամանն է չի խօսիլ արտադրական գործարանաց վրայ ամենեւին " . " . : Ուստի օրէ օր կը գէշնայ, բժիշկը ուսերը կը թոթուէ և ամեն մարդ իրմէ յոյսերնին կը կտրեն : Վերջապէս երիտասարդը մեծ փոփոխութիւն մը կը նշմարէ իւր ծննդական գործարաններուն վրայ, կը տեսնէ որ վերնամաշկը կախուած, և ճախ ամորձիքը աներեւութացեր է՝ տեղը խել մը հաստ թելեր մնալով. խեղճը ասոնք տեսնելով ալ տարակոյսը չի մնար, և վարպետ բժիշկի մը խնամքովը շուտով կ'աղէկնայ, եւ քիչ ժամանակէն ալ գեղեցիկ և վայելուչ աղջրկան մը հետ կ'ամուսնանայ : Այո երիտասարդը իւր հիւանդութեան միջոցին կը խօսէր ար-

տասուելով, « ա՛հ թէ որ իմ հայրս և կամ թէ ուրիշ մը, ինձ հետ խօսակցեր գիճութեան զարհուրելի հետեւանքներուն վրայ, երբ ես պատանի մ'էի, զիս բոլոր այս ցաւերէն պիտի փրկեր, բայց եղբւ՛կ որ սովորութիւնը արգելած էր անոր վրայ խօսիլ, որով եւ ես Ոստուծոյ և իմ կազմութեանս դէմ մեղանշեցի կատարեալ սգիտութեամբ ... անիծեա՛լ սովորութիւն, արդեօք քանի՛ քանիներու կենաց դահիճն եղած ես » : Այս երիտասարդին համառօտ պատմութիւնը մեզի երկու բան կ'ուսուցանէ . նախ՝ այս սովորութեան դեռ մեր մէջ գտնուելուն վտանգաւորութիւնը, երկրորդ՝ թէ ո՞րքան կարեւորութիւն կայ պատանեաց ուսուցանել ծընընդական գործարանաց փափկութիւնը, և նոցա ենթակայ եղած հիւանդութիւնները ապօրինաւոր գործածութեամբ :

ԳԼՈՒԽ Գ .

Ս Ե Ր Մ Ն Ա Հ Ո Ս Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

« Հազիւ իմացայ թէ կ'ապրիմ ես, երբ ահա՛ դտայ որ մահը արդէն զիս բռնած է »
ՄԻԼԹԸՆ

Գիճութեան ամենէն սովորական և անհրաժեշտ արգասիքը սերմնահոսութիւն կոչուած

ախտն է , և ամենեւին հնարաւորութիւնն չի կայ մարդու մը համար որ գիճութիւնը շարունակէ և այս ախտէն ազատ մնայ : Բայց այս ըսածէս հետեւցնելու չէ թէ սերմնահոսութիւնը միշտ գիճութեան արգասիքն է , վասն զի կան շատ ուրիշ պատճառներ ալ որ այս ախտին ծնունդ կուտան , և մինչև անգամ ժառանգական ալ կը լինի : « Սերմնարարը , կ'ըսէ Լալէմանտ , ան բնական գրգռման ազդեցութեան տակ ինքզինքը կ'ծկտելու բնութիւնը կ'ստանայ . այսպիսի պարագայից տակ փամփուշտը լեցուն պահելը , տաք և կակուղ անկողնոյ մէջ և կռնակի վրայ պառկելը , ջերմ և ոգելից ըմպելիքներ գործածելը եւայլն՝ հոսումը աւելի կը գիւրացնեն , և ահա այս կացութեան մէջ է որ սերմնարարին և ուղեղին մէջտեղը եղած փոխադարձ կապակցութիւնը հեշտական երազներ կ'արգասաւորէ » : Սերմնահոսութեան ախտին պատճառ կրնան լինիլ նաեւս հետեւեալները : Տեւատեսութիւն , երկայն ծայր մաշկ ունենալ , ծայր մաշկին տակը ազտա պահել , ոգելից ըմպելիք շատ գործածել , միզանցքաբորբոքում և հեշտական շռայլութիւն . բայց ասոնց ամենէն աւելին գիճութիւնն է գլխաւոր պատճառ սերմնահոսութեան :

Պէտք է գիտնալ թէ սերմնական հեղուկը սերմնարանին մէջ կը պատրաստուի , եւ թէ

փոքրիկ խողովակներ կը բացուին ասոնց միա-
ւորութենէն սերմնատուն հետ ի միասին մի-
զանցքին մէջ, և թէ այս խողովակներուն մի-
ջոցաւ սերմը կը փախչի . արդ առողջ մարդուն
այս խողովակները գոց են , եւ սերմը ամենեւին
չի կրնար դուրս ելնել, մինչև որ բնութեան
մղմամբը զուգաւորութեան բնական գործողու-
թիւնը կատարուի . բայց երբսր ասոնք տուփա-
կան շռայլութեամբ կը տկարանան , կամ թէ
գիծութեամբ ընդարձակութիւն կ'ստանան ա-
մենաթեթև շարժառիթ մը բաւական կը լինի
նոցա սերմը դուրս տալու , անշուշտ սերմը
չի կատարելագործուած , մինչև և անգամ փամ-
փուշտին միզով լեցուելէն վերջը կրած կըծ-
կումը բաւական կը լինի , եւ ընդհանրապէս
այսպիսի մէկու մը միզին վերջին կաթիլները
թէ որ քննուին , մէջը սերմ պիտի տեսնուի :
Եթէ այս տկարութիւնը եւ ընդարձակութիւնը
շարունակուի , ալ շարժառիթի մը կարեւորու-
թիւն չի մնար սերմը դուրս տալու , ըստ որում
ալ սերմը ինքնին կը հոսի և անօթին մէջ ամե-
նեւին չի կրնար կենալ , այլ գոյանալուն պէս՝
կամ միզանցքէն մեծ քանակութեամբ կը հոսի,
կամ թէ յետ ի փամփուշտն դառնալով՝ միզին
հետ կ'ելնէ :

Ինչպէս որ կաթը և անոր նման ուրիշ բա-
ներ , նոյնպէս ալ սերմնական հեղուկը արիւնէն

կը զտուի, բայց որովհետև ասիկայ միւսներէն աւելի արեան կարօտ է, հետեւաբար իւր կենդանականութիւնն ալ աւելի է. և յիրաւի ստուգուած է որ սերմնական հեղուկին կենդանականութիւնը արիւնին կենդանականութենէն քսան անգամ աւելի է, և հետեւաբար տան և վեց տրամ սերմհեղուկ կորսնցնող մը երեք հարիւր քսան տրամ արիւն կորսնցուցած կը լինի: Այս փոքրիկ հաշիւը կրնայ համաշէլ իմ սիրելի ընթերցողներս, գիծութեան զարհուրելի վրտանգներուն նկատմամբ:

Ծննդական գործարաններուն աղէկ վիճակին մէջ սերմնական հեղուկը շարունակ կը գոյանայ և կ'ամբարուի սերմնարանին մէջ՝ կանոնաւոր միջոցաւ անկից դուրս ելնելու համար, բայց այս հեղուկին կերպաւորութիւնը ամենուրիշ հեղուկներուն նման ջղային գրութեան իշխանութեան ներքեւ է, և հետեւաբար իւր գոյացումը առատ կը լինի, երբ միտքը շարունակ տուփական զգացմանց և ցանկական կրից վրայ մտած է, և այսպէս՝ եթէ հոսումը յաճախ տեղի ունենայ աւելի առատ պիտի սկսի գոյանալ, և մարմինն մնացեալ գործարաններուն տկարութիւն պատճառել: Մարդկային կազմութեան օրէնքներուն վրայ քիչ մը գաղափար ունեցողը չի կրնար առանց զարհուրելու նայիլ այնպիսի անձի մը վրայ՝ որուն ցան-

կական կրից իշխողական ընթացքը բոլոր մարմնոյն համար գործածելի արիւնը՝ մի միայն իւր դրգուեալ մէկ անգամին միջոցաւ սպառելովրայ է :

Սերմնահոսութեան մէկ տեսակն ալ գիշերը տուփոտ երազներով սերմնական հեղուկին քունի մէջ հոսիլն է : և մարդիկ ընդհանրապէս երեւակայական նկարներու կ'ընծայեն այս իրողութիւնը, բայց ինչպէս կ'ըսէ Լալէմանտ, « հեշտական նկարները որ քունի մէջ կ'երեւան, ծննդական գործարանաց գրգռումէն յառաջ կու գան » : Պարոն մը որ գիծութեան անվայել սովորութեան տէր է եղեր, և վերջը իւր ըրածին վտանգաւորութեանը տեղեակ լինելով թողեր է իւր սովորութիւնը, սկսեր է ամեն գիշեր գեղեցիկ աղջկան մը հետ զուգաւորիլ երազին մէջ, և ասանկով այնքան տկարացեր է, որ բժիշկ Խանի գիմեր է և նորա խնամատարութեամբը աղէկցեր է, այս պարոնին մէկ ամսրձիքին մէջի սերմնարարը անյայտ է եղեր, արանգամը փոքրացեր և երագ խողովակները եղծուեր են, բայց Խան զինքը գարմանելով ամենայնիւ աղէկցեր է :

Սերմնահոսութիւն ունեցող անձանց ոմտնք ալ նստած կամ շրջած ատեննին կ'զգան սերմնական հեղուկին փախչիլը, առանց ամենեւին հաճութիւն մը կամ արանգամին կանգնում պատճառելու :

Սերմնահոսութեան ախտին ամենէն գէշ տեսակը սերմին նախ փամփուշտին երթալը եւ միզով միատեղ գալն է, ըստ որում ասանկով հիւանդութիւնը տարիներով կը շարունակուի, և հիւանդը չ'իմանար և չի գիտեր թէ իւր տկարութեանը պատճառն ի՞նչ է :

Զաւակ չունեցող ազնուական մը կար, որոյ սերմը քննուելով՝ գտնուեցաւ որ սերմնահոսութիւն ունի. վարպետ բժիշկ մը զանի դարմանելով աղէկացուց, և քիչ մը ետքը գեղեցիկ զաւակի մը տէր եղաւ :

Սերմնահոսութեան ախտը ունեցողներուն սերմնորդերը կ'օտարտած կը լինին :

Երիտասարդ մը քսան և մէկ տարեկան կարգուեր է, և երեք զաւակի տէր լինելէն վերջը, զաւակներուն երկուքը և կինը մեռեր են. քիչ մը անցնելէն վերջը այս պարոնը նորէն կարգուեր է գեղեցիկ կնկան մը հետ, սակայն ո՞րքան վշտացեր է՝ երբ նորա հետ զուգաորիչ չէ կրցեր, օրեր ամիսներ անցեր է և դեռ այս դժբաղդութեան վերջ մը չէ կրցեր տալ. իսկ կինը սկսեր է պաղ աչօք նայիլ անոր վրայ. բայց բարեբաղդաբար խելացի բարեկամի մը խրատին մտիկ ընելով ինքզինքը բժիշկի ցուցուցեր, դարմանուեր և աղէկցեր է. այս պարոնին զուգաորելու անկարող լինելուն պատճառը իւր

առջի կնկան մահուանէն ետքը ըրած գիճու-
թիւնն էր :

Զուգաւորելու անկարող լինելը յիրաւի կար-
գուած մարդու մը համար ամենամեծ յանցանք
է, վասն զի կին մը ի՞նչ աչքով կրնայ նայիլ
այնպիսի մարդու մը երեսը որ բնութեան իրեն
պարգեւած ամենէն մեծ երջանկութիւնը իրեն
չը կրնար մատակարարել, արժան է հոս մեր ըն-
թերցողաց առջեւը դնել Սրբ Ասդլէ, Քուբրի
մէկ համառօտ խորհրդածութիոնը : « Այսպիսի
մարդու մը կրնայ Աստղիկ իւր հրապոյրներովը
մերձենայ առանց ազդեցութեան այսպիսի մար-
դու մը քով չի գտնուիր կենդանի աղբիւր եր-
ջանկութեան և կենսական հովն գարնան : Այլ
այնպիսին ախուր, ապուշ, սարսուիչ ձմեռ մըն
է՝ որոյ մէջ կենաց առուակը սառած է և կեն-
դանական յատկութիւնները կործանած են » :

Բժշկականութեան հռչակաւոր հեղինակ մը
այսպէս կ'ըսէ . « Զուգաւորելու անկարողութիւ-
նը էրիկ մարդոց մէջ աւելի կը պատահի քան
թէ կանանց, ինչու որ էրիկ մարդուն վրայ է
զուգաւորութեան մեծ պաշտօնը » :

Սերմնահոսութեան ախաի հանգստանքներուն
քսանէն տասն և ինը կրնան աղէկնալ, իսկ զու-
գաւորելու անկարող եղողները յիրաւի շատ
մեծ հիւանքութեան մը տէր պարտին սեպել
ինքզինքնին, խրիմի վերջին պատերազմին մէջ

անգղիացի զինուոր մը վերաւորուելով կորսըն-
ցուց իւր ամորձիքները . ասի տղէկնալէն վեր-
ջը ամեն տեսակ զուարճաբանութեամբ ինք-
զինքը կը մխիթարէր և բնաւ հոգ չէր ըներ .
բայց երբ Անգղիա գնաց և նետուեցաւ իրեն
սպասող ամուսնոյ մը բազկացը մէջ , ան ատե-
նը զգաց իւր կացութեան դժնդակութիւնը , եւ
քիչ օրերէն վերջը ինքզինքն սպաննեց : Քանի՜
հազարաւորներ կան արդեօք այս դժբաղ-
դութեան ենթակայ եղող . երեւակայեմք թէ
մարդ մը որ զուգաւորելու անկարող է , սօր-
քան մխիթարութիւն և երջանկութիւն կրնայ
վայելել մարդկային ընկերութեան մէջ . սօրքան
զարհուրելի կերպով արդեօք այսպիսի մէկու
մը խղճմտանքը պիտի տանջէ զինքը , երբ խոր-
հի թէ ինքը իւր բուն ձեռքերովը զրկած է
ինքզինքը աշխարհիս ամենէն մեծ մէկ երջան-
կութենէն :

Թող ամեն երիաասարդ լաւ նկատում ընէ
հետեւեալ պատճառներու և արդիւնքներու
երկիւղալից դիտողութիւններուս . Գիճութիւնը ,
սերմնահոսութիւն . սերմնահոսութիւնը՝ զուգաւորելու
անկարողութիւն . զուգաւորելու անկարողութիւնը՝ յու-
սահատութիւն . եւ յուսահատութիւնը անճնասպանու-
րիւն կը պատճառուի :

ԳԼՈՒԽ Գ.

ՄԻՋԱՆՑՔԱԲՈՐԲՈՒՄԻՄՆ

Ե Ի Մ Ա Շ Ո Ղ Ա Կ Ա Ն Ա Խ Տ

« Միայն խաղողին հիւթը չէ որ մարդուս բարոյականութիւնը կը կործանէ , այլ փառամսլութիւնը , արծաթ սիրութիւնը և գեղեցիկ կիներն ալ նոյնը կ'արգասաւորեն » .

ՔՕԲԸԴ

Ապօրինաւոր զուգաւորութիւններէ յառաջ եկած հիւանդութեանց տուփական ախտք անունը կուտամք :

Շատ բժիշկներ եղած են , որ միզանցքաբորբսքումը եւ մաշողական ախտը , մի և նոյն տեսակ ախտ սեպած են . բայց իրողութիւնը այսպէս չէ , ինչպէս որ վարը պիտի յայտնեմք :

Տուփական հիւանդութեանց սկզբնաւորութիւնը գաղտնութեան մէջ թաղուած է , եւ շատ հեղինակներու այս նիւթիս վրայ ըրած ջանքերնին ամենն ալ ընդունայն ելած են . Եղան ոմանք որ ըսին թէ Ամբրիկայէն Եւրոպանցաւ Քօլօմպոսի ժամանակ , բայց այս ըսողները , Ռիքօրտի ըսածին պէս , չի խորհեցան թէ ի՞նչ պատասխանելու են , երբ Ամբրիկայի

ընդհանրը հարցնեն թէ՛ « Մենք ո՞ւսկից ա-
ռինք » (*):

Այս հիւանդութեանց հնութիւնն անուրա-
նալի է, և Ս. Գրոց մէջ այնպիսի ախտ մը
կը յիշուի, որ շատ կը նմանի միզանցքաբոր-
բոքման (Ղուկ: ԺԵ. ԳԼ.): Ուրիշ տեղեր ալ մա-
շողականը յիշուած է, թէև ոչ անուամբ (Ղուկ.
ԺԳ. ԳԼ. 2 հմբ.): Հիփոկրատ կը խօսի ծննդա-

(*) Կրնամք հաւատալ թէ այս հիւանդութիւնը
հարկաւ սաստիկ տաք երկիրներու մէջ բնակող ժողո-
վրդոց մէջ ծագումն առած է, վասն զի խիստ տաք
երկիրներու օդը այնպիսի հանգամանք մը ունի որ
արեան անմաքրութեան եւ մարմնոյ զանազան վէրքեր
կը պատճառէ, մանաւանդ անթլիատ եւ ամեն օր ջրով
չի լուացուող ժողովրդոց մէջ՝ ուստի ասկից յայտնի
կ'երեւայ որ այս հիւանդութիւնը այնպիսի ժողովրդոց
մէջ առաջին անգամ տեսնուած է, որոնք տաք կլիմա-
յից մէջ գտնուելով հոգ տարած չեն իւրեանց մաքրու-
թեանը, եւ տուփական հեշտութեան անձնատուր ըն-
թացքով մը կատաղութիւն եւ բորբոքում տուած են
իւրեանց ծննդական գործարանաց վրայ գտնուած վէր-
քերուն, եւ յետոյ խնամութիւններ ընելով ուրիշ ազ-
գաց հետ, նոցա ալ հաղորդած են իրենց ախտերը, եւ
ասանկով՝ այս ախտը ճարակած է ամբողջ մարդկային
ազգին մէջ: Մեր այս ըսածը աւելի կը հաստատուի
եթէ յիշենք թէ ո՞րքան խնամք կը տանէր Մովսէս որ
նախ անթլիատ եւ անմաքուր Հրէայ չի մնայ, եւ երկ-
րորդ խնամութիւն չ'ընեն անթլիատ եւ անմաքուր
ազգաց հետ:

կան գործարանաց վէրքերու վրայ . կալէն՝ Պլէնօրակիայի փոխադրական հիւանդութիւն ունայող ազգ մը կը յիշատակէ . եւ կէլսիւս ծննդական գործարանաց ենթակայ եղած հիւանդութեանց վրայ կը խօսի . Յոյնք , Ալիբիկեյիք և Հռովմայի բժիշկները այս հիւանդութեանց վրայ խօսած են . և շիտակը շատ հաւանակտն է որ այս հիւանդութիւնները ամեն ժամանակ և ամեն երկրի մէջ կային . , , : Ուր որ զուգաւորութիւն կայ՝ հոն և տուփական հիւանդութիւն անպակաս է . և Վօլթէր ճշմարիտ խօսացաւ , ըսելով թէ՝ « Մաշողական ախտը եւ գեղեցիկ արհեստները միատեղ յառաջ կ'երթան . բայց ոչ ոք գիտէ թէ ո՞ւսկից սկզբնաւորութիւն առին :

ՄԻԶԱՆՑՔԱՐՈՐԲՈՒՄՆ : Այս ախտը մասնաւոր թոյնի մը արգասիքը չէ , և թէեւ այս ախտը ապօրինաւոր զուգաւորութեամբ կ'ստացուի , բայց միշտ այսպէս չէ իրողութիւնը . վասըն զի այս ախտը կրնայ շատ ուրիշ արտաքին պատճառներով տլ գալ . սրոնք մի առ մի հոս յիշելու ժամանակ չունինք , բայց միայն այսչափս ըսինք որ վերջ մը տրուի այն անհամար այր և կնկան մէջ եղած կռիւներուն , որ այս ախտին պատճառաւ կը լինին . խեղճ էրիկը չը գործած յանցանքի մը տէր կը սեպուի , և իւր տղէտ կնկանը ատելութեան ենթակայ մը կ'լինի :

Միզանցքաբորբոքման առաջին նշաններն են միզանցքին մածուցիկ բազմաթերին մարմնաջու- մը , գրգռումը և տաքութիւնը . որոնցմէ քիչ մը ետքը հոսումը կը տեսնուի . որուն գոյնը , սերտութիւնը և հոտը՝ ախտին աստիճանին եւ ուրիշ պարագայներու նայելով՝ կերպ կերպ կը լինին : Ընդհանրապէս երբ հոսումը առաջին անգամ կ'երեւայ , բարակ , ճերմակ և ջրային հեղուկէ մը կը բաղկանայ , որ պարզ մածուցիկ է . բայց շուտ մը կը փոխուի գոյնը և կը լինի դեղնագոյն և այս վիճակիս մէջ կը մնայ ատեն մը թէ որ չի դադարի հոսելէ , ետքը դարձեալ կը փոխուի գոյնը՝ կը լինի ջրագոյն եւ ջրոտ , և տարիներով այսպէս կրնայ մնալ , որ միշտ վտանգաւոր արգասիք մը կը բերէ մարդկային ընդհանուր շէնքին . (Տես Ձեւ 1 և 8) :

Այս հիւանդութեան սկզբնաւորութեան մի- ջոցին դարմանելը շատ դիւրին է և անվնաս , բայց քանի հիննայ՝ այնքան դժուար կը լինի առողջանալը :

ՄԱՇՈՂԱԿԱՆ ԱԽՏ . Այս ախտը մասնաւոր թոյնի մը արգասիքն է , թէև այս թոյնին բնու- թիւնը դեռ դիտցուած չէ , ըստ որում « անոր գործող սկզբունքը զատ և որոշ կերպարանքով յայտնուած չէ դեռ » : Իսկ մեր բոլոր դիտցա- ծը սա է թէ՛ այս թոյնին ախտածէտ գործո- ղութիւնը մէկ տեսակ մը կենդանական ժան-

տութենէ կը բաղկանայ տարբեր յատկութեամբ
և ներգործութեամբ . և որն որ երբ կենդանի
մարմինի մը դպչուի՝ մէկէն նոյն մարմնոյն բո-
լոր առողջութիւնը կ'եղծէ , և այնպիսի վէրք
մը կը պատճառէ , որմէ իրեն նման թոյն կ'առ-
նուի : Մաշողական ախտը ամենեւին ինքնիրեն
չի պատահիր , այլ միշտ ուրիշ մարդէ մը կը փո-
խադրուի , թէ՛ զուգաւորութեամբ և թէ՛ որ և
իցէ ուրիշ կերպով մը . մաշողական ախտ ունե-
ցողին խմած գաւաթը , ծխած ծխպամորջը
եւայլն , իրեն չափ վտանգաւոր են առողջ մարդ-
կանց համար :

Մաշողական ախտը իւր բնութեանը համա-
ձայն Քանկր անունն ունի :

Մաշողական ախտին և միզանցքաբորբոք-
ման մէջ եղած մեծ տարբերութիւնը Ռիքօրա
գտաւ վերջապէս՝ թէ՛ մաշողական վէրքին թոյ-
նը՝ և թէ՛ միզանցքաբորբոքման հոսումը առ-
նելով և փորձելով , առջինը միշտ նոր վէրք մը
կը բանար , իսկ երկրորդը՝ ամենեւին բան մը
չէր ըներ . ուստի մէկ Քանկր մը միշտ ուրիշ
Քանկրէ մը յառաջ կուգայ , և մաշողական ախտ
ունեցող մը անպատճառ ուրիշ մաշողական ախտ
ունեցողէ մը առած է : Մարդուս այս հիւան-
դութեան քիչ կամ շատ ենթակայ լինելը իւր
կազմութեան զօրութեանը վրայ կայացած է .
իսկ զուգաւորութեան մէջ երկայն ծայր մաշկ

ունեցողները աւելի ենթակայ են այս հիւանդութեան (Տես Ձեւ 10), և յիրաւի շատ անգամ պատահած է որ մի և նոյն կնկան հետ զուգաւորութիւն ընող մարդիկներէն մէկը ախտը առեր է և միւսը չէ առեր, առջինին ծայր մաշկը կամ կարճ և կամ թլփատուած լինելուն համար (*):

Մաշողական ախտին առաջին նշանը մարմնաջումն է, ասի ցաւի կը փոխուի, և ետքը սաստիկ ցաւեր կուգան, և ասոնցմէ վերջը բորբոս-

(*) Նկատելու արժանի կէտ մի է որ գրեթէ ամեն կրօնապետ թլփատութիւնը ընդունած եւ պաշտպանած են, եւ Քրիստոնէութիւնը այս օգտակար սովորութեան դէմ բան մը ըսած չունի. իսկ արդի իմաստասէրք շատ լաւ համոզուած են թլփատութեան կարեւորութեանը, եւ ես այնպէս կը հաւատամ թէ՛ որ եւ իցէ ազգ մը որ թլփատութեան սովորութիւնը ունի եւ անթլփատներու հետ տուփական յարաբերութիւն չունենար՝ ծննդական գործարանաց ենթակայ եղած շատ մը կենսագրաւ հիւանդութիւններէ ազատ կը մնայ, եւ հետեւաբար եթէ ամեն ազգ թլփատութեան սովորութիւնը ընդունին եւ ՚ի գործ դնեն, տուփական հիւանդութեանց առջեւ առնելու համար հարկ եղած ամենէն գլխաւոր միջոցը ձեռք առած կը լինին. որքան երջանիկ պիտի լինէր մարդկային սեռը թէ որ ամեն ազգ ՚ի վաղուց անտի թլփատութեան եւ ամեն օր պարզ ջրով լուացուելու սովորութիւնը ունենային, որով հարկաւ այսօր ընդհանուր մարդկային չնքին կործանում սպառնացող տուփական եւ ուրիշ այլեւայլ հիւանդութիւններ չպիտի գոյանային :

քում տեղի կ'ունենայ, և ահա մէկ փոքրիկ պալար մը երեւան կ'ենէնէ թոյնով լեցուն, և պատառելով խել մը խածատիչ վէրքեր կը պատճառէ. այս վէրքերուն հանդամանքն է, բորբոքեալ, եզրերնին անհարթ, արմատնին կարծր և առողջանալու չղիջանող լինիլ (Տես Ձև 2 և 3):

Մաշողական վէրքը զուգաւորութենէն մէկ երկու օր վերջը կրնայ յայտնուիլ, բայց երբեմն ալ երկու ամիսէն ետքը կը յայտնուի: Այս վէրքը զարհուրելի կերպով վտանգաւոր է, թէ որ սկզբնաւորութեան միջոցին առջեւը չ'առնուի. (Տես Ձև 9):

Մաշողական ախտէն յառաջ եկած չարիքները և հիւանդութիւնները անհամար են, այս ախտը մարդուս բոլոր կազմութիւնը կը թունաւորէ, երկուորիք, աչք, ականջ, բերան, քիթ, կոկորդ, ոտք, ևայլն, ամենն ալ կը փրտտին ու կը թափթփին. եւ ամենագեղեցիկ մարդ մը բնութեան հրէշի մը չափ աղեղ կ'ընեն. (Տես Ձև 4, 5, 6, 7, 11): Բայց այս չէ ամենը. Մաշողական ախտին ձեռքն ինկնող եւ անմիջական դարմաններով չի լաւցած մարդը՝ մարդկային ընկերութեան մէջ շրջող կենդանի ժանտախտ մը լինելէն ի զատ, հարիւրամեայ ծերունի՛ մի է գերեզմանին եզրը դողդղացող. (Տես Ձև 12):

ԳԼՈՒԽ Ե .

Ք Ա Ն Ի Մ Ը Խ Օ Ս Ք Ա Լ

Վա՛յ ան մտորդուն որ միանդամայն տըռփական հիւանդութեանց մէկուն ձեռքը որս կ'իյնայ, իսկ հազարապատիկ վա՛յ ան մարդուն որ տուփական հիւանդութիւններուն մէկուն ձեռքն իյնալէն վերջը ինքզինքը դարմանալու չի շտապեր, և հմուտ բժշկի մը ձեռք ինքզինքը յանձնելու տեղ, առաջին անգամ՝ առջեւը ելնողին կը յանձնէ ինքզինք, առանց խորհելու թէ, որ և իցէ հիւանդ մը աւելի լաւ է կատաղի վագրի մը առջև ձգուի՝ քան թէ անփորձ բժշկի մը ձեռք, վասն զի շատ ճշմարիտ խօսած կը լինիմք՝ թէ որ ըսեմք թէ մարդկային ընկերութիւնը սպաննողներն, հիւանդութիւններէն և պատերազմներէն աւելի, տգէտ բժիշկներն են :

Ուստի, իմ սիրելի ընթերցողս, ես քեզի ամեն բանէ առաջ կը խրատեմ որ քու ցանկութեանդ սահման դնես. թէ որ գիծութեան սշակերտ մի ես՝ այս վայրկեանէն թողուս այդ զարհուրելի սովորութիւնը. հեռացի՛ր, կ'աղաչեմ, այդ մոլութենէն, կատաղի ցուլի մը առ-

ջեւէն փախչելու պէս . մեղքքի՛ր ինքզինքդ և մարդկային ընկերութիւնը , և թո՛ղ որ իմ այս համառօտ յորդորս և կամ թէ ազաչանքս շարժէ քու սիրտդ : Եւ թէ որ քու ստուըներդ սովորեր են յաճախելու այն անառակութեան տուները՝ լսէ՛ ինձ և համազուէ՛ որ ան տուները գերրեզմաններէ աւելի երկիւղալից վիրապներ են , ուր ճիւղազք ամենագեղեցիկ կերպարանքներով և յափշտակեցուցիչ հրապոյրներով կ'սպաննեն իրենց ձեռքն ինքնող խեղճ և ողորմելի երիտասարդները . ա՛հ , քանի քանիներու հանդիպած եմ ես , որոնք գլուխներնսն մաղերը փետտելով կ'անիծեն այն ժամը՝ երբ առաջին անգամ իրենց ոտքը կոխած է այն տուներէն մէկուն դռնէն ներս : Մի՛ խաբուիք , երիտասարդներ , անառակ կիները ձեր կարծածին չափ գեղեցիկ և մաքուր չեն , և ճշմարիտ կ'ըսեմ որ եթէ անոնց մէկը (թէև ամենէն գեղեցիկը լինի) լոյսի մէջ քննես և քու փնտռած երջանկութեանդ աղբիւրը տեսնես՝ պիտի սուկաս , զզուիս և երդմամբ պիտի հեռանաս այն կարծեցեալ հրեշտակէն : Եթէ բնութեան մէջ ամենագզուելի բան մը կայ՝ ան ալ անառակ կինն է , որ իւր պղծութեամբ աղտոտած ամբարիշտ մարմնոյն վրայ կը գրկէ որ և իցէ մէկը որ իրեն կուգայ :

Հոս խօսքերնիս կը վերջացնենք՝ թողլով որ

քիչ մըն ալ Հայազգի բժիշկ Անդրէաս Փոփո-
վիշը խօսի :

« Ով որ բնական ցանկութիւնը կատարելու
ատենը բնութեան օրէնքներուն և կանոններուն
չի հետեւիր, ով որ կանուխ ու այնչափ հեշ-
տութիւններով մարմինը կատարեալ հասունու-
թեան հասնելու չի թողուր, անանկ որ արե-
ւին սաստիկ տաքէն երած տունկի մը պէս կը
թոռմի, վերջապէս ով որ բնական ցանկու-
թեան վախճանին կամ նպատակին դէմ կը գոր-
ծէ ու ճամբայ կը բռնէ, նոյն ցանկութիւնը
կատարելու ասենը՝ ծննդեան ու մարդկային
ազգին շատնալուն արգելք կը դնէ, որ իր
մարդկութիւնը անբնական գիծութիւնով և ու-
րիշ բնութեան դէմ ըլլող անասնական ու ա՛լ
աւելի գէշ մեղքերով կ'արհամարհէ, ան մար-
դը իրաւցընէ մոլի ու բղջախօհ կ'ըսուի : Թէ որ
մարդասպանութիւնը ու գողութիւնը մոլու-
թիւն է՝ պէտք է որ բղջախօհութիւնն ալ մո-
լութիւն ըլլայ, ինչու որ բղջախօհութենէ ա-
ւելի բնաւ բան մ'ալ մարդուն բարոյական
վախճանին դէմ չի կրնար ըլլալ. ասկից ի զատ
բան մ'ալ անիկայ ամեն աղէկ գործերու եւ
բարի բարի վայելմունքներ ունենալու ան-
յարմար ու անընդունակ չի կրնար ընել, ու
մարդկային բնութեան կամ մարդկութեան ներ-
քին ծուծը ապականել ու չորցնել : Թէ որ մարդ-

իր ուրիշ մարմնաւոր կարօտութիւնները կատարելու մէջ սահմանուած չափն ու կարգը անցնելու, և աշխարհքիս վրայ ուտելէն, խմելէն ու քնանալէն ի զատ ուրիշ բան չ'ընելու, չի գիտնալու և չի խօսելու ըլլայ, ուրիշ մարդկան առջին ողորմելի ստեղծուածի մը պէս արհամարհելի կ'ըլլայ, հապա ի՞նչչափ աւելի արհամարհելի պէտք է ըլլալ ան մարդը, որ միայն անանք վայելմունքի մը ետեւէ կը վազէ՝ որ մարդկային բնութեան այնչափ հարկաւոր չէ, ինչպէս ուտել խմել քնանալը, և որուն մէջը եղած չափազանցութիւնը մարդուն ուժին ու պատուոյն՝ ուտելու խմելու ու քնանալու մէջ եղած չափազանցութենէն շատ աւելի մնաս կ'ընէ. դարձեալ կ'ըսեմ, ի՞նչչափ աւելի արհամարհելի պէտք է ըլլալ ան մարդը՝ որ միայն մարմնաւոր հեշտութեան վրայ կը խօսի, միայն անոր վրայ կ'երազէ ու կը մտմտայ, ու իր բոլոր կենացը ուժն ու ամեն հոգեղէն զօրութիւնները մինակ աս անասնական յօժարութեան ու գրգիռին վրայով կը պտըտին ու կը դբադին: Անասունը վայրկենական հեշտացուցիչ զգացմունքէ մը գրգռուելով կը գործէ՝ որ ըրածին կամ գործածին ադէկ ըլլալը. այսինքն ինքն իրեն ներկայ կամ հիմակուն ժամանակին ու ապագային համար կամ իր հետեանքովը ադէկ ըլլալը կը ճանչնայ. մարդը միայն զգացմունքին հետեւելով չի գործեր,

հապա բանաւոր ընտրութեամբ դատում՝ ընելով
կը գործէ . իր երջանկութիւնը կը պահանջէ՝ որ
ինքը օրէնք ու կարգ ճանչնայ :

« Բայց հիմակուան ատենս օրէնք ու կարգ
ճանչցողը ո՞ւր է : Իր բնական վախճանին՝ բը-
նութեան որոշածին համաձայն ո՞վ կ'ապրի :
Սիրոյ պտուղները ո՞վ բանաւորապէս ու չա-
փով կը վայելէ : Նոյն իսկ մարդկութիւնը քըն-
նող աչքով մը մարդկային ազգը զննելու ըլլայ ,
իւր պատկերին տեսութենէն չի՞ պիտի սոսկայ :
Մարդ այս կտորիս մէջը իւր արժանապատու-
թիւնը՝ իր վախճանը բոլորովին մոռցեր է . ալ
իւր գործողութիւններուն վրայ տէր չէ , միմիայն
մարմնական ցանկութեանը գերի եղեր է :

« Արդ՝ ո՞վ կրնայ համրել և ուղղել կամ
պակսեցնել այն ամեն չարիքը՝ զորս այս ապա-
կանիչ ու մարդասպան ախտը մարդկային ազ-
գին վրայ կը բերէ : Ինչու որ այս ախտով մարդ-
կային մարմինին ազուորութիւնը , որն որ (այս-
ինքն մարդկային մարմինը) փոքր աշխարհ
կ'անուանի , ու աշխարհքիս ամեն կերպ ազուո-
րութիւնն ու զօրութիւնը իր վրայ կը բովան-
դակէ . ապականուելով , այս մարմինը կեանքի
ու մահուան մէջ մնացած անճանաչելի բան մը ,
դողդղացող , խեղանդամ ու տկար ստեղծուած
մը կ'ըլլայ : Ո՛վ որ բուն ատենէն առաջ ու շատ
հեղ մարմնոյ ցանկութիւնը կը գրգռէ , բուն

ատենէն առաջ ու շատ անգամ այն ազնիւ հիւ-
թերը անբնական գիծութիւնով և ուրիշ ան-
կարգութիւններով կը մտնէ կը կորսնցունէ , ան
մարդը բոլոր իր կենացը հիւթերուն առատու-
թիւնը դէպ ի ծննդական անդամները կը քա-
լեցնէ . ասով կենաց ամեն սնուցիչ ու նորո-
գիչ զօրութիւնները չափէ աւելի գործելու կամ
ազդեցութիւն ընելու կ'ստիպեն , որպէս զի
ծննդական անդամներուն օգնութիւն ընեն , ու
ասոնց սպառածին կամ մոխածին տեղը լեցը-
նեն : Այս ասանկ ըլլալով՝ մարմինին ուրիշ գոր-
ծարաններուն ու մասերուն հարկաւոր եղած
արիւնը՝, որն որ կենաց և աճելու ազբիւրն է ,
անոնց չ'երթար , ուստի և իրենց սնունդը կը
պակսի , պղտիկ՝ անկատար ու տկար կը մնան :
Մարմինը իր բնական մեծութեանը չափին չի
հասնիր . ու աս մոլութեան ծառայ ըլլողը
մարդկային կերպարանքին աղուորութիւնը կոր-
սնցունելով՝ խեղ ու տկար կը մնայ կամ
չոր կմախքի մը պէս կը պտըտի : Հեշտասէր
մարդը իր աշխուժութիւնը կը կորսնցունէ , իր
զգայարանքը բութ կ'ըլլան . ամենէն աւելի
աչուրները պաղած , միտքը հաստ ու երեւա-
կայութիւնը անկարգ կ'ըլլայ . զգայունութիւնը
բնական եղանակէն դուրս կ'եւնէ , կամ չափէն
աւելի շուտ կը գրգռի , կամ բոլորովին թմրած
կ'ըլլայ . նաև մկունքներուն զօրութիւնը կը կոր-

սուի : Հեշտասէր մարդը քիչ մը շարժում ընելու
ըլլայ կամ քալէ , կը յոգնի . պզտիկ դորձքի մը
մէջ մոնելու ըլլայ , կը քրտնի . բազկերակին
զարնուածքը կարճ ու շուտ կըլլայ . թոքը տկար
ու արտաքոյ կարգի զգայուն կըլլայ . նաև ասանկ
մարդը արիւն թքնելու և սոսկալի թոքացաւի
կամ բարակ ցաւի , յարմարութիւն ու պատրաս-
տութիւն կ'ունենայ . ստամոքսն ալ կը տկարա-
նայ . կերած կերակուրներէն վնաս ու նեղութիւն
կիմանայ , աղիքը պնդութիւնի կամ թանձի
(իսալի) , յարմար կըլլան . մարմինին մարթը տըժ-
գոյն ու դեղին կըլլայ , կը խորշովի (պուրուշմիշ)
կըլլայ ու ան ատենները կամ տարիները՝ եր-
բոր շափաւորութեամբ ապրող երիտասարդ մը
կ'սկսի զօրաւոր ու պնդակազմ այք մը երեւալ ,
հեշտասէր երիտասարդը կանուխ ծերութեան
մօտենալով կը թարշամի : Քանի՜ քանի անձինք
հազիւ երեսուն տարուան ըլլալով՝ ծերի պէս
կնճռեալ ճակատով , խորունկցած երեսներով
ու ներս գացած տկարացած աչուրներով կը
պտըտին :

« Ու երբ որ աստնկ մարդիկ աշխարհք մըտ-
նելով կամ ամուսնանալով իրենց ազգը աճե-
ցունելու կ'աշխատին , անոնցմէ ի՞նչ պտուղ
կրնայ յուսացուիլ : Ասանկ մարդոց զաւակները
տկար մարմնով աշխարհք կու գան , ու կար-
խես թէ ունեցած կեանքերնուն վրայ առջի

ամիսներն ալ ամենեւին ուրախութիւն ու զը-
ուարճութիւն չեն զգար, թէ որ կեանքեր-
նուն առջի օրերը մահը վրայ հասնելով՝ անոնք
քաշելու ցաւերնէն չ'ազատէ : Աս խեղճերը
աշխարհք գալէն ետքը՝ կա՛մ գլուխին ջուր
լեզուած ըլլալուն՝ կանուխ մահուամբ կը մեռ-
նին, կա՛մ խոյլ (սքրաճա) ախտէն կը մաշին, եւ
կամ ոսկրներնին կակուղ կըլլան, ու անով ի-
րենց մարմինին ձեւն ու կերպարանքնին այլա-
կերպ կըլլան : Իսկ թէ որ կանուխկէկ մեռ-
նելէն մեծ գժուարութիւնով ազատելու ըլլան,
աճելնին ու մեծնալնին ձիւնի տակ մնացած
տունկերուն աճելուն կը նմանի . մարմիննին մա-
րած, պաղած ու տկար, ու միտուընին հաստ
ու տարտամ կըլլայ . ու որչափ որ կ'ապրին
ու իրենք ալ զաւակ կը ծնանին, իրենց ծնու-
ղացը անխելքութեանը, անկարգութեանը յի-
շատակը տշխարհքիս վրայ մշտնջենաւոր կը թո-
ղուն :

«Արդ՝ թէ որ ասանկ հեշտութեան ետե-
ւէն ինկած մարմնամոլ մարդ մը բուն ատենին
աղէկ չխրատուիր, իր մոլութիւնը շտկելու հա-
մար գեղ չի փնտռեր, ու իր անկարգ ցանկու-
թեանը չափ չի դներ նէ, յայտնի բան մըն է՝
որ օրէ օր իր կործանումն ու կորուստը կը պատ-
րաստէ : Զղերուն չափէ աւելի ձկտումն ու տը-
կարութիւնը սոսկալի հիւանդութիւններու ճամբ

բայ կը բանան ու հիմ կը դնեն, ինչպէս են ախտնդանոտութիւն (զարա սեվտա), կատաղութիւն, լուսնոտութիւն կամ թալկացում (սարա) . ասոնցմէ ի զատ երկարատեւ ջերմը ասանկ մարդու վրայէն պակաս չըլլար . անանկ որ ողորմելին ասդին անդին պտըտող գիու (մեռելի) մը նման կըլլայ . արտաքոյ կարգի մարմնոյ ասքութիւնը, գիշերները չափէ աւելի քրտինքը, ու սաստիկ փորքշուքը խեղճը անդադար կը նեղեն . կռնակին վրայ այն կերպ զգացում մը կունենայ, որպէս թէ մըջուններ (խարբնճաներ) կը պտըտին, կամ թէ մէջը բոլորովին պարպած է . ոտուրները կ'ուռին . ինքը բոլորովին ընդհանուր տկարութեան մը մէջ կիյնայ, ու վերջապէս հալ և մաշ կամ ծիրուրթին ըսուած հիւանդութիւնով կը մեռնի :

« Ստոյգ է՝ որ ամեն հեշտասէր մարդ բոլոր աս ցաւալի հետեւանքները՝ մէկէն կամ առջի տարիները չիմանար . բայց ով որ կը կարծէ՝ թէ ասանկ հետեւանքներէն բոլորովին կրնայ ազատ մնալ, մեծապէս կը սխալի : Աս կտորիս մէջը շատ մեծ տարբերութիւն կ'ընէ հեշտախտական գործքերը սկսելու ժամանակը ու անոնք կատարելու չափը կամ աստիճանը . որչափ աւելի ուշ կ'սկսուի աս ախտը ու որչափ աւելի քիչ կը գործուի, փասն ալ այնչափ աւելի քիչ կ'ըլլայ : Կան անանկ մարմիններ ալ՝

որ արտաքոյ կարգի մեծ արտադրիչ զօրութիւն
ունին, և երկայն և մեծ աշխատութեան կրնան
դիմանալ առանց երեւելի վնաս կրելու: Բայց
չիտակն ըսելով, չը կայ հեշտասէր մարդ մը, որ
աս բանիս մէջը բոլորովին անվնաս ու անպա-
տիժ մնայ, թէև իր երիտասարդութեան ատե-
նը չարաչար վնասներէն ազատ մնայ, ծերու-
թեան ատենը շատ մեծ խեղճութիւն ու նեղու-
թիւն քաշելու կը պարտաւորի: Ժամանակէն ա-
ռաջ ուժէ կ'իյնայ, մարմինը կը կծկի վար կը
ծռի, զգայարանքներուն ուժը կանուխկէկ կը
կորսուի, անդամները կը դողդողան, քալուած-
քը դժուար ու դողդոջուն կ'ըլլայ, և այլն: Բը-
նութիւնը ինք իրմէ չէ սահմաներ՝ որ մարդ իր
ծերութիւնը հիւանդութիւններու մէջ անցընէ.
մանաւանդ ան տարիներու կամ հասակի մէջ,
որն որ հիմակուան ծերերը շատ մեծ նեղու-
թիւններով անցնելու կ'սկսին: Ո՛վ որ իր երի-
տասարդութեան օրերը խելքով ու առաքի-
նութիւնով անցուցեր է, ան մարդը ծերու-
թեան ատենն ալ իբրև երիտասարդ կրնայ
ապրիլ ու առողջութեամբ օրերն անցընել: Զօ-
րաւոր ծերի մը հարցընենք, թէ ինչո՞ւ համար
իր ծերութեան ատենը այնչափ ուժով է: Պա-
տասխան կու աայ՝ որ ես հիմակուան երիտա-
սարդներուն պէս կեանք չեմ անցուցեր. երի-
տասարդութեանս ատենը կենացս աղէկ հիւ-

Թերը կրցածիս չափ խնայելով գործածեցի .
քսան տարուան եղած ատենս դեռ չէի գիտեր՝
որ երկու սեռ մարդ կայ :

« Անկարգ ու անչափ հեշտախօսութեան
խիստ զարհուրելի հետեւեանքներուն մէկն ալ
մաշողական ախտն (ֆրէնք մարսագը) է , որն որ
մարդկային ազգին վրայ եկող պինդ սոսկալի
ցաւերուն մէկը կը սեպուի : Ասիկայ իրաւցնէ ա-
նանկ ապականիչ ժանտախտ մըն է , որ մարդուն
մարմինին ծուծը կը չորցնէ կ'ուտէ . բռնած
մարդը դարչելի թունաւոր անասունի մը կը
դարձնէ , անոր ազուր կերպարանքը զզուելի
ցուցանքի մը կը փոխէ , ու Լիստուծմէ տրուած
անէծքի մը պէս մարդը կամ մարդկային ազգը
կը մաշէ :

« — Ի՞նչ են , կըսէ Հուֆէլանտ , ի՞նչ են՝
աս մաշողական ախտին նայելով՝ մարդուս խիստ
մահաբեր թոյներն ալ : Միայն սա ախտը կեան-
քին բուն աղբիւրը կը թունաւորէ , սիրոյն վա-
յելմունքը կը լեղիցընէ , մարդուն սերմը կամ
սկիզբը գոյանալու ատենէն կ'ապականէ ու կը
մեռցընէ , ուստի եւ ապագայ սերունդներու
վրայ ալ իր ազգեցութիւնը կընէ . հանգիստ ու
բարեբաղդ տներու մէջ կը մտնէ , զաւակները
ծնողքէն ու ամուսինը ամուսինէն կը զատէ , ու
մարդկութեան պինդ սորբ կապերը կը քակէ :
Ուրիշ բան մըն ալ կայ , այսինքն այն սոսկալի

ախտը կամաց կամաց ու իբր թէ անզգայաբար
բանող կամ ազդեցութիւն ընող թոյն մըն է, ու
ամեն անգամ մարմնոյ մէջ մտած ատենը շուտ
մը զօրաւոր ու յայտնի նշաններով չիմացուիր
ու չի ճանչցուիր : Մէկը կրնայ աս թունով բո-
լորովին ապականիլ առանց գիտնալու թէ ազ-
չար հետևանքը ո՞ւրսկից յառաջ եկաւ . հասա-
րակօրէն աս ախար վաստկողը՝ անիկայ աղէկ
մը մարմինին վրայ տարածուելէն ու խորունկ
արմատ ձգելէն ետքը՝ դեղ փնտռելու կըսկսի,
նաև առանց ուզելու և գիտնալու իր ախտին
թոյնը ուրիշներուն ալ կը հաղորդէ : Շատ հեղ
ալ մարդ չի գիտեր թէ արդեօք աս ախտէն բո-
լորովին ազատե՞ր է թէ չէ : Ու թէ որ աս ա-
պականիչ ախտը հեղ մը իր բուն սաստկութեան
աստիճանը հասնելու ըլլայ, անկից ետքն ալ
ի՞նչ սոսկալի աւերածներ չի գործեր մարդուն
մարմինին վրայ : Բոլոր մարմինը գարշելի վէր-
քերով կամ պալարներով կը ծածկուի, ոսկրնե-
րը կը մաշին, մարմինին զանազան մասերը կան-
պիտանան կամ կը մեռնին, քիթին ու քիմքին
ոսկրները կը փտաին, ու անով մարդուն գէմ-
քին վայելչութիւնն ու աղուորութիւնը կը կոր-
սուի :

« Կարճ խօսքով ըսեմ, մաշողական ախտին
թոյնը իր մէջը կը բովանդակէ խիստ զօրաւոր
թոյններուն տուած ցաւերը, տառապանքը, եր-

կարատեւ նեղութիւնն ու վախը : Եւ ահա ասանկ սոսկալի թոյնը ոմանք կարհամարհեն ու բանի մը տեղ չի դնելով, կարծես թէ՛ անկայ թեթեւ հազի կամ հարբուխի (Յեվագիլի) մը պէս չնչին բան մը կը սեպեն, անանկ որ պինդ յարմար գեղերը անոր դէմ ի գործ դնելու կը դանդաղին : Իրաւցնէ սիրտս կտոր կտոր կըլլայ, երբոր ասկից ետքը գալու ժամանակները մտմտալով՝ կը տեսնեմ՝ որ աս սոսկալի թոյնը ասանկ առանց արգելքի առաջ երթալով ու տարածուելով, պինդ պատուաւոր ու անմեղ գերդաստաններն ալ (տղաք նայող աղախիններու ու ծիծմարերու ձեռքով) ան թոյնէն պիտի ապականին (պլչկին), ու անով շատ անմեղաց տները առանց իրենց յանցանացը աս չար ախտին վնասները պիտի տեսնեն — » :

« Ահա ասոնք են անկարգ ու անչափ հեշտութեան վայելմունքներուն պատճառած բնական կամ ֆիզիքական չարիքն ու վնասները : հիմա տեսնենք բարոյական վնասները :

« Ինչպէս որ հեշտասէր մարդուն մարմինը կը թարշամի ու կ'ապականի, անանկ ալ անոր հոգեկան զօրութիւնները բոլորովին կը կորսուին : Ինչպէս որ բոլոր գործարաններուն կազմուածքին ամեն ջղերը իրենց զօրութիւնը կը կորսնցունեն, սոյնպէս ալ ասոնց կեդրոնը, որ է ուղեղը, իր զօրութենէն լուրջովին կ'իյնայ : Ա-

սանկ մարդը բնութեան ուրիշ ամեն ուրախու-
թեանը կամ վայելմանցը ու երջանկութեանը
համար մեռածի պէս կ'ըլլայ. ճշմարտութեան,
տղուորութեան ու աղէկութեան համար փա-
փագ ու զգացում չունենար, ու իր բոլոր զո-
րութիւնը ամենեւին ուրիշ բանի չի բանեցնէր՝
բայց եթէ հեշտական բաներու: Իր միտքը
թանձր, բարքը կամ վարմունքը (նկարագիրը,
մեջբեկը) տկար ու փոփոխական, ու իր հոգին
կամ միտքը անհաստատ ու աստանդական կ'ըլ-
լայ. իր վրան հաստատուն ու կանոնաւոր մըտ-
մըտութեանքներ չեն տեսնուիր. ինք իրմէ աղէկ ըլ-
լող ու աղէկ հետեւանքներ կամ պտուղներ
ունեցող բանը չի փնտռեր. իր ըրած գործ-
քերը բանաւոր ու մտրդկօրէն գործքեր չեն ըլ-
լար, հապա միայն ո՛ր բանը որ զուարճալի ու
հեջտացուցիչ է՝ անիկայ զինքը կը շարժէ ու կը
յափշտակէ, միայն ան բաներուն կը փաթտուի
ու ետեւէն կ'ըլլայ, որոնք ներկայ վայրկենի
համար իր զգայարանքը կը գրգռեն: ուստի
միայն անասնաբար կամ անբանօրէն կը գործէ:
Անա՛նկ գործողութիւններու՝ որոնց համար քիչ
մը աշխատութիւն, ինքզինքը յաղթել, ու մա-
հացում հարկաւոր է, բոլորովին անկարող
կ'ըլլայ: Ասկից ի զատ, սիրոյ մէջ անկարգ ու
անչափ ըլլալը բաւական չի սեպելով, ուտելու
խմելու մէջ ալ չափազանց կ'ըլլայ, ինչու որ

իր տկարութեանը զգացմունքը հասարակօրէն անկարգ ու անչափ վայելմունքով՝ մանաւանդ բարկ կամ ոգելից ըմպելիքներ խմելով իրմէ հեռացնելու կ'աշխատի, որպէս զի իր անկարգ վարմունքին չար խիղճը զգայարանգներուն թմրեցուցիչ գինովութեանը մէջը թաղէ կորսւնցունէ :

« Ասանկ մարդու մը հետ ո՞վ կրնայ բարեկամութիւն ընել, ասանկ մարդը իր բարեկամին գաղտնիքը դուրս կը հանէ, անիկայ կը խաբէ, իրաւունքն ու արգարութիւնը կը ծախէ. այսինքն ստակի ու շահի համար արդարութենէ կը հեռանայ, ու իր անսանձ ցանկութիւնը զանազան կերպով կատարելու միջոցներ ու ճամբայ գտնելու համար իր մեծերուն ու հայրենեացը գէմ գող ու մատնիչ կ'ըլլայ :

« Ահա այն սքանչելի սէրը, որն որ բնութեան կանոնացը հետեւելու ըլլայ՝ ուրախութիւն ու կեանք կու տայ ու մարդկային կենաց արեւը կ'ըլլայ, այն անկարգութիւններով զարհուրելի հրէշքի կամ ցուցանքի մը կը դառնայ, որ իր թունաւոր շնչովը մարդկային ազգը ֆիզիգապէս ու բարոյապէս կ'ապականէ, ու թըշուառութեան, տանջանքի ու մահուան գիրկը կը տանի կը նետէ : Աս ապականիչ ժանտախտը միայն ա՛ն ատենը կրնայ արգելուիլ՝ կամ գոնէ չափաւորուիլ, երբ որ իւր ազբիւրը կը

դոցուի, այսինքն երբ որ իր պատճառը մէկը
գի կը վերցուի: Մարգուս երջանկութեանը
համար շատ հարկաւոր բան մըն է՝ որ աս ան-
նարգ հեշտախտութեան պատճառները ծնու-
զաց, դաստիարակներուն կամ տղոց կրթիչնե-
րուն, ու իշխաններուն առջեւը դրուին, որ-
պէս զի ամեն զօրութիւնով անոնց ճար ընելու
աշխատին, ու իրենց զաւակները, աշտկերտ-
ներն ու հպատակները աս վտանգաւոր ճամ-
բէն, որն որ անտարակոյս մշտնջենաւոր կորըս-
տեան մէջը կը տանի, ետ քաշեն ու գուրս
հանեն »:

(Երես 166-181) :

Մեր Հայազգի բժշկին այս խօսքերը ըն-
թերցողներու առջեւ դնելէս յետոյ, պարտա-
ւոր կը գտնեմ ինքզինքս քանի մը խօսք ալ
անոնց ընելու, որոնք լնականաբար այս տետ-
րակը կարդալէն վերջը պիտի հարցընեն թէ
« Հապա ի՞նչ ընեն երիտասարդները, միթէ
ամուսնանա՞ն առանց իրենց վիճակը ապահով-
ցընելու, առանց բաւական հարստութիւն գի-
զելու, առանց նայելու որ առած աղջիկը հա-
րուստ, հաւատարիմ և գեղեցիկ լինի » :

Երիտասարդ ընթերցողացս այս հարցում-
ներուն պարտիմ պատասխանել, միայն թէ պէտք
է որ ամեն մէկ հարցման զատ զատ պատաս-
խանեմ:

1. Թե երիտասարդները ամուսնանաչո՞ւ են :

Ո՞ր վ ինչ կ'ուզէ թո՛ղ ըսէ , իսկ ես կ'ըսեմ , ամեն երիտասարդ երբ քսան և չորս տարեկան եղած են՝ պարտաւոր են ամուսնանալ , քանի որ բնութիւնը իրենց մէկ կիրք մը տուած է , որոյ օրինաւոր գործադրութիւնը միմիայն ամուսնութեան մէջ հնարաւոր է կատարել . . . ես այս սկզբունքն ետ կ'առնում թէ որ մէկը կրնայ հաստատել թէ ամուսնանալէն 'ի զատ կայ ուրիշ միջոց մը որով ցանկական կիրքը կը յագեցնայ առանց մարդկային կազմութիւնը վտանգի ներքեւ դնելու :

Գուցէ թէ մէկը ըսէ որ « կը զսպեմ իմ ցանկութիւնս » . բայց ես կը պատասխանեմ թէ .

— Ա. Ըսելը գործադրել չէ .

— Բ. Շատ մեծ ապուշ մի լինելու է մէկը որ կարենայ իր ցանկութիւնը զսպել , վասն զի այսպիսի մէկը անշուշտ պակտսաւոր լինելու է որ բնութեան ամենէն մեծ մղումը չ'զգար .

— Գ. Բնութիւնը բռնութեան հպատակեցրնելը բնութիւնը եղծել է և հետեւաբար ասալ իր անթիւ վտանգներն ունի :

2. Թե երիտասարդները ամուսնանաչո՞ւ են առանց իրենց վիճակը ապահովցնելու :

Այս հարցման իմ միմիայն պատասխանս է թէ՛ երիտասարդ մը որ մինչև քսան եւ չորս

Ձեի

Ձեի

Առ.սղջ երիտասարդի

Ախտաւոր երիտասարդի

տարեկան եղած ատենը դժբաղդաբար չէ կարողացեր օրական ապրուստ մը գտնելու միջոց մը ձեռք անցնել, անանկին համար աւելի յոյս կայ ամուսնանալէն վերջը համեստ շահ մը ձեռք բերելու, և հաւատարիմ կողակցի մը հետ երջանկութեամբ և հանգստութեամբ ապրելու :

3. Թե երիտասարդները ամուսնանալու եւ առանց հարսուքիւն դիպելու :

Յիրաւի ես չեմ գիտեր թէ փոխադարձ սէրէն ի զատ մեծ հարստութիւն կրնա՞յ մի գըտնուիլ, և ամենեւին չեմ կրնար գիտնալ թէ ոսկիի առատութիւնը ի՞նչ կրնայ ընծայել ամուսնացեալներու . ո՞հ, միթէ բաւական համոզուած չենք թէ՛ ոսկիին առատութիւնը չէ թէ միայն երջանկութիւն չի կրնար մատակարարել ընտանեաց մէջ, այլ հաւես խիստ շատ անգամ նոցա թշուառութեանը պատճառ կը լինի, և ես չիտակը մեծ երանութիւն չեմ տար հարուստ երիտասարդի մը հետ ամուսնացող աղջկան մը, Վասն զի ՀԱՐՈՒՍՏԸ ԱՄԵՆ ԿՈՂՄԱՆԷ ՀԱՐՈՒՍՏ ՂԻՆԵԼ ԿԸ ԲԱՂՁԱՅ ՄԻՇՏ : Սէ՛ր, իմ սիրելի ընթերցողս, սէ՛ր միայն հարկաւոր է ամուսնանալու համար, և հաւատոյ ինձ որ՝ երիտասարդ մը և աղջիկ մը, թեև աղքատ լինին, փոխադարձ և ՀԱՍՏԱՏՈՒՆ սիրով եթէ ամուսնանան մէկզմէկու հետ՝ իրենց համար երջանկութեամբ

և խաղաղութեամբ ապրիլը շատ հեշտ և դիւրին կը լինի . . . երկու իրար սիրող բարեկամներուն համար մէկ նստարանն ալ բաւական է , և մէկը որ կ'ուզէ երկինքին օրինակը տեսնել , թո՛ղ մտնէ այն աղքատիկ սենեակին մէջ , ուր զիրար ճշմարտապէս սիրող այր և կին նստած իրենց ջուր և հացը կ'ուտեն , երբեմն երբեմն քաղցր հայեցուածք մը նետելով իւրեանց մանկան՝ որ անմեղութեամբ կը հանգչի առողջարար ոչխարի մը մորթին վրայ . իսկ ասոր հակառակը՝ դնա՛ այն մեծատան պալատը և տե՛ս թէ ատելութիւնը ինչե՞ր չըներ հոն , ոսկիի առատութիւն կայ հոն , այո՛ , բայց Սէր չի կայ , ինչու որ այն ընտանեաց ամեն մէկ անդամները ամեն բան շռայլութեամբ ունենալով՝ վայելման զգացմունքը կորսուած , ինչ ընելին չի գիտցող յիմարներ դարձած են . . . ահա՛ դժոխքն ալ հոս է : Իրա՛ւ է , ես չեմ կրնար ուրանալ ամենեւին թէ Սէրը երբեմն արքունեաց , պալատներու և մեծատուններու բնակարաններու մէջ կը մանէ . . . բայց ԵՐԲԵՄՆ միայն , վասն զի ուր ոսկին կը խօսի՝ Սէրը կը լռէ հոն , ուր ոսկին կը տիրապետէ՝ Սէրը կը փախչի անկից . այնպիսի շքեղ և ոսկեյից շէնքերու մէջ տիրող ամենէն երեւելի բանը շողոքորթութիւնը եւ արտաքին քաղաքականութիւններն են : Մի՛ խաբուիր ամենեւին , իմ

սիրելի ընթերցողս . երբ կը տեսնես հարուստ-
ներուն զուարթ դէմքերը , դիտելի որ անոնք
քեզի ծաղր ու ծանակ չը լինելու համար միայն
խնդում երես և դոհ կ'երեւան . հաւատա' ինձ ,
որ նոցա կուրծքին մէջ այնպիսի սրդեր կան ,
որոց ամէն մէկ խածուածքը՝ մահէն ալ դժըն-
դակ է և թունալից :

Արդ՝ երիտասարդ մը ամուսնանալու հա-
մար՝ աւելի յարմար է , թէ որ չափաւոր ապ-
րուստ մը շահելու տրամագրութիւնն ունի . . ,
իրաւ է որ ազքատութիւնը խիստ դժնդակ է ,
բայց սա ալ իրաւ է որ՝ ազքատութեան ծան-
րութիւնը շատ կը թեթեւնայ՝ թէ որ սէրը տիրէ
ընաանիքի մը մէջ :

4. Թե երիտասարդները հարուստ աղջիկներ փնտր-
ուելու չե՞ն , հետեւեալին ամուսնանալու հաւար :

Ես ամենեւին ասոր դէմ՝ բան մը չեմ կրնար
ըսել . թէ որ անհնար չէ հարուստ աղջիկ մը առ-
նել՝ առաջին օժիտը սէր լինելով : Երիտասարդ
ընթերցող . թէ որ կենացդ երջանկութեանը և
խաղաղութեանը կը ցանկաս՝ դու գրեզ ճշմար-
տապէս սիրող աղջիկ մը ամուսին ընտրէ , կ'ուզէ
հարուստ լինի , կ'ուզէ ազքատ , և վստահ ե-
ղիւր ինձ որ , այս աշխարհիս մէջ ամենէն մեծ
թշուառութիւնը պիտի ճաշակես , թէ որ աղ-
ջիկ մը միայն իւր հարստութեանը համար տու-

նելու լինիս, ինչու որ՝ հարուստ աղջիկները շատ անգամ հպարտ, ինքնահաւան և դիմացիներն մարդու տեղ չի դնողներ կը լինին, և շիտակը խօսելով, գիշատիչ թռչունի մը ճանկերուն մէջ իյնալը նախապատիւ է, քան թէ ի սիրոյ օտարացեալ և իւր հարստութեամբը փարթամութիւն, ճոխութիւն, փառաւորութիւն փնտռող աղջկան մը հետ ամուսնանալ։ Վերջապէս առաջին կարգի անմտութիւն կ'ընեն այն երիտասարդները՝ որոնք ամեն բանէ առաջ աղջկան մը ստացուածքին ցուցակը կը պահանջեն, և շիտակը՝ թէ որ ես աղջիկ մը լընէի՝ շատ զգոյշ պիտի լինէի որ և իցէ յարբերութիւն ունենալ այնպիսի մէկու մը հետ՝ որ իմ ոսկիներուս վրայ դրած է իր յոյսը, եւ նոցա վրայ տնկած է իւր աչուրները։ Իմ մասնաւոր կարծիքէս աւելի անթիւ անհամար փորձեր մինչև այսօր յայտնած են թէ՛ մէկզմէկու հարստութիւնը փնտռելով և հասկնելով ամուսնացողները երջանիկ եղած չեն ամենեւին. ուստի ես դարձեալ կը կրկնեմ թէ՛ երիտասարդ մը, որ պիտի ամուսնանայ, ամեն բանէ առաջ այնպիսի աղջիկ մը փնտռէ՝ որ կը սիրէ զինքը, և առանց երկիւղի պարտի ամուսնանալ նորա հետ։

5. Թե երիտասարդները գեղեցիկ աղջիկ փնտռելու
չեն, աւուրանաւնաղու համար :

Ասիկայ այսպիսի հարցում մի է, որոյ պա-
տասխանելու համար՝ միմիայն բնութեան կ'ը-
նամք դիմել, և անկէց ուսանիլ թէ՛ ամեն երի-
տասարդ մի և նոյն աղջկան գեղեցիկ չը կրնալ
ըսելովն՝ հարկաւ որ և իցէ աղջիկ մը չի կրնար
ամեն երիտասարդներէն միանգամայն գեղեցիկ
աեսնուիլ, ուստի ասկէց կը հետեւի թէ՛ ամեն
աղջիկ գեղեցիկ են, սակայն մէկը իմ աչքիս գե-
ղեցիկ կ'երեւայ, ուրիշ մը քեզի, և մէկ ուրիշն
ալ ուրիշի մը . և շատ անգամ փորձը յայտնած
է թէ՛ մէկ երիտասարդի մը աչքին գեղեցիկ
երեւցող աղջիկ մը ուրիշ երիտասարդի մը աչ-
քին տգեղ կ'երեւայ . արդ՝ իրողութիւնը քանի
որ այսպէս է, առանց բնականի դէմ խօսած ի-
նելու կրնամք ըսել թէ՛ երիտասարդ մը ա՛յն
աղջկան հետ ամուսնանալու է, որ իւր աչքին
գեղեցիկ կերեւնայ, միայն թէ մեծ զգուշու-
թիւն բանեցնելու է որ՝ գեղեցկութիւնը շինծու
չի լինի . . . սատանայէ մը աւելի տգեղ են այն
աղջիկները՝ որ արհեստական միջոցներու կը դի-
մեն գեղեցիկ երեւնալու համար ,

Բայց ասոնցմէ ետքը հարցում մի ալ կը
մնայ, այսինքն թէ՛

6. Երիսասարդները ի՞նչպէս որոշելու են այն աղջիկները, որոնք հաւասարիմ, սիրող, համբերող եւ գոհ ամուսին կրնան լինիլ:

Յիրաւի այս հարցման կը փափաքէի որ պատասխանէի և լիուրի կերպով բացատրէի այն ամեն արտաքին երեւոյթները և հանգամանքները, որոնցմով հաւատարիմ, սիրող, համբերող և գոհ ամուսին լինող աղջիկը՝ անհաւատարիմ, շուտով պաղող, անհամբեր և դժգոհ ամուսին լինողէն կարելի է որոշել առանց սխալելու. սակայն երկու մեծ պատճառներ կ'արդիւլեն զիս այսպիսի գիտութիւն մը առայժմ հրատարակելէն:

Նախ. ինչու որ մեծ գայթակղութիւններ եւ կռիւններ կրնան ծագիլ շատ ընտանիքներու մէջ:

Երկրորդ. որովհետեւ շատ ապացուցուած է թէ՛ աղջիկ մը որ իմ ամուսինս լինելով հաւատարիմ, յարատեւ սիրող, համբերող և գոհ կը լինի, ուրիշի մը ամուսին լինելով անհաւատարիմ, պաղող, անհամբեր և դժգոհ կը լինի, եւ թէ ամեն երիասարգի բնական կազմուածքին յարմար պէտք է ամուսին լինելու աղջիկը որոշել: Ասկից յայտնի կ'երեւայ թէ՛ ո՛րքան բազմահատոր գիրք մը պէտք է հրատարակել այս խնդիրը պարզապէս լուծելու և յայնելու համար:

Ահա՛ այս երկու պատճառներով զանց կ'ընեմք այս մասին հրատարակմամբ պատասխանելէն, միայն թէ կը խոստանամք որ՝ ով որ կ'ուզէ այս մասին մեր հրահանգը ընդունիլ, կրնայ բանիւ ստանալ :

Ահաւասիկ լմնցաւ մեր այս փոքրիկ աշխատասիրութիւնը, որ սրտերնուս Հայ երիտասարդութեան վրայ զգտզած ցաւին պատճառաւ միայն կը հրատարակեմք, և յիրաւի թէ որ միայն մէկ երիտասարդի մը բարելաւութեանը և երջանկութեանը պատճառ լինի այս աշխատութիւնը՝ ես իմ վարձքս առած կը լինիմ. և ալ ամենեւին հոգ չեմ ըներ բոլոր տյն տարածայնութիւնները որոնց շատ հաւանական է որ ենթակայ մը պիտի լինիմ ես . . . : Ի՞նչ զարմանալի է մարդկային ընկերութիւնը. նա սր կը պարծենայ իբրև արարածոց գերագոյնը՝ կը խոնարհի սովորութեան առջեւ, եւ իւր բարելաւութեանը համար աշխատող մէկ անդամը փոխանակ խրախուսելու եւ քաջալերելու կը նախադէ և կը վշտացնէ. բայց հոգ չէ, մենք որ շատ աղէկ գիտեմք թէ մեր առաջին պարտականութիւնն է մարդկային ընկերութեան բարեացն համար աշխատիլ, պատրաստ եմք համբերել ամեն նախատինքներու, միայն թէ օգտակար լինիմք և պատասխանատու չի մնամք բնութեան : Արդեօք ներելի՞ է ինձ աղաչել ա-

մեն այն ազգայնոց որոնք մենէ շատ աւելի տեղեկութիւններ և միանգամայն տաղանդ ունին այս տետրակիս նպատակին վրայ՝ որ բարեհաճին ձայն բարձրացնել Հայ երիտասարդներուն, ի սէրն Հայութեան, մարդկութեան և քրիստոնէութեան, և շատ աւելի բացայայտ և զօրաւոր կերպով իմացնեն նոցա թէ ի՛նչ վասնզներու ենթակայ են. քանի որ շարունակեն իւրեանց արդի հեշտական ընթացքը բոլորովին բնութեան պահանջածին հակառակ :

Վ Ե Ր Ջ

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՔ ԲԱՌԻՑ

Ախոնդանոտութիւն.	մերագ, գարսս սկիսա:
Ախտաժէտ.	աշիլ, իլլէքի:
Ամորձիք.	հայալար:
Արանդամ.	երհէջիք աշաքը:
Արբունք.	հասքը պիւշուդ:
Արգասաւորութիւն.	չօգ տօղուրնագլղ:
Արգասիք.	սեւերհ:
Արտադրական անդամ.	տօղուրունու ագա:
Բազկերակ.	նապգ:
Բղջախոհ.	շեկիքե միւպքիա:
Գիճութիւն.)	ապագայս վարնագլղ:
Դրգուում.	քահրիգաք:
Երիկամունք.	պկօպրեք:
Զուգաւորիլ.	նիւնս երեք:
Թալիացում.	պայլլնա:
Թանչ.	իչ աղրըսը:
Թոքացաւ կամ բարակ ցաւ.	վերեւ,
Ժանտութիւն.	փիւշիգ:
Լուսնոտութիւն.	սարսս իլլէքի:
Մայր մաշկ.	գեքիւրին իւսս սերինին ունու
Միւրութիւն.	գայիփլիգ, երիւն:
Մխպամորջ.	քիւքիւն չուպուդու:
Մննդական գործարան.	տօղուրնագ աշաքըս:
Կենսական հեղուկ.	հայաք վերինի մասսե:
Կղիթր.	փերնին սիւնիյի:
Համեստ.	եյեր:
Հարբուղի.	նեվագիլ:

Հեշտախտ .	շինվեթ :
Հեշտական շոայլութիւն .	շինվեթե աշրտը քաշիպ օղնագ
Հիւժումն .	երիւնե , գայիփշիգ :
Հոսում .	ագնա :
Մածուցիկ .	եաիրշզան :
Մաշկ .	սերի :
Մաշողական ախտ .	փրեկն վարագը (վերեւ) :
Մարկաջում .	գաշըննա :
Մերձաւորութիւն .	նիւնա :
Միզանցք .	սիսիփ եօղու :
Միզանցքաբորբոքում .	սիսիփ եօղունուն իւժիւնեթի :
Մկունք .	պալրգ եթի , ագալեր :
Պալար .	շիպան :
Սերմ (արական)ա	իւսանըն նեփսի :
Սերմ հեղուկ .	թօխում , նեփս :
Սերմնահոսութիւն .	նեփսին ագնասը :
Սերմնարան .	թօխումիւղ :
Սեմնարար .	թօխում , նեփս հուսուշե
	կերիրեկն :
Սեիմնատու .	թօխումնու վերեկն ալեար :
Սերմնորդ .	նեփս գուրսու :
Վերնամաշկ .	իւսք սերի :
Տուփական ախտ կամ	շինվեթսեկն հասըղ օղան (հաս-
հիւանդութիւն .	քալրգ) :
Տուփական հեշտութիւն .	շինվեթ :
Յանկութիւն .	շինվեթ :
Փանփուշտ .	գաշափուշտ :
Փոխադրական (ախտ) .	պուշաշրգ (իլլեթ) :
Քանկրր .	շանգըն (պիր նեկի եարա) :

